

PRITARTA

Vilniaus miesto savivaldybės
Administracijos direktoriaus
2017 m.....mėn.....d.
Įsakymas Nr.....

PATVIRTINTA

Vilniaus lopšelio – darželio „Drevinukas“
Direktoriaus 2017 m.mėn.....d.
Įsakymu Nr.....

**VILNIAUS LOPŠELIS – DARŽELIS „DREVINUKAS“
IKIMOKYKLINIO UGDYMO
PROGRAMA „DREVINUKAS“**

2017 m.
Vilnius

TURINYS

I. Bendrosios nuostatos.....	3
1.1 Duomenys apie švietimo įstaigą.....	3
1.2. Vaikų poreikiai.....	3
1.3 Įstaigos tėvų (globėjų), vietos bendruomenės poreikiai.	4
1.4 Pedagogų ir kitų specialistų pasirengimas.....	4
1.5 Lopšelio-darželio „Drevinukas” savitumas.....	5
1.6 Regiono savitumas.....	6
1.7 Programos filosofija.....	6
1.8 Programos paskirtis.....	6
II. Ikimokyklinio ugdymo principai.....	7
III. Programos tikslas ir uždaviniai.....	7
IV. Programos ugdymo turinys, metodai, priemonės.....	8
V. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pažangos ir pasiekimų vertinimo sistema.....	73
VI. Naudota literatūra ir informacijos šaltiniai.....	76
VII. Priedai.....	79

I.BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. Duomenys apie švietimo įstaigą.

Pavadinimas - Vilniaus lopšelis-darželis „Drevinukas” , Įstaigos veiklos pradžia 1964 m. vasario 10 d. Lopšeliui-darželiui 1998-07-15 suteiktas „Drevinukas” vardas.

Priklausomybė – Vilniaus miesto savivaldybė

Lopšelio – darželio buveinė – K. Donelaičio g. 12, Vilnius, LT - 03102 .

Teisinė forma - biudžetinė įstaiga

Tipas – lopšelis – darželis

Grupė – ikimokyklinio ugdymo mokykla.

Pagrindinė paskirtis – neformalus ugdymas

Mokymo kalba – lietuvių.

Mokymo forma – dieninė.

1.2. Vaikų poreikiai.

Lopšelyje-darželyje siekiama sudaryti sąlygas prigimtinių vaikų poreikių tenkinimui, visapusiškam vaikų ugdymui(si). Grupės komplektuojamos pagal vaikų amžių. Lopšelyje-darželyje sudaromos sąlygos vaikų judėjimo, saugumo poreikių tenkinimui, puoselėjamas individualumas, ugdomas vaikų kūrybiškumas, saviraiška ir vaizduotė. Laikomasi požiūrio, kad vaiko gerovė, visuminis ugdymasis, aktyvus, autentiškas, patirtinis vaiko dalyvavimas ugdymo procese yra ikimokyklinio ugdymo šerdis.

Lopšelis – darželis „Drevinukas“ dalyvauja Respublikinių ikimokyklinių įstaigų darbuotojų asociacijos „Sveikatos želmenėliai“ veikloje.

Lopšelyje – darželyje vykdoma tarptautinė programa „Zipio draugai“ programa. Programa padeda vaikams įveikti kasdienius sunkumus, ieškoti būdų susidoroti su sunkiais jausmais, įtvirtina vaiko gebėjimą naudotis parama ir ją teikti. Vaikai skatinami aiškintis, mąstyti ir ieškoti gerų išeičių patys. Siekiant įvairiapusio, kompleksiško vaiko ugdymo ir ugdymo(si), įvairių jo kompetencijų lavinimo kasdieninėje veikloje, įgyvendinama „Kimochis“ programa Įgyvendinant šią programą, turime galimybę padėti vaikui įgyti žinių, įgūdžių, kurie reikalingi, kad jis galėtų suprasti ir valdyti savo emocijas, globoti bei rūpintis kitais, priimti sprendimus ir spręsti kebias situacijas. Šie įgūdžiai būtini kuriant teigiamus tarpusavio santykius bei lavinant emocinį intelektą. Taip pat ugdymo procese taikome Reggio Emilia ugdymo sistemos elementus. Vaikai skatinami tirti juos supančią aplinką ir išreikšti save: žodžiai, judesiai, piešimas, tapyba, konstravimas, lipdymas, šešėlių teatras, koliažai, dramos teatras, muzika ar daugelis kitų būdų. Kūryba ant šviesos stalo ji daro įdomesnį, šiuolaikiškesnį patrauklesnį ir įvairesnį vaikams.

1.3. Įstaigos tėvų (globėjų), vietos bendruomenės poreikiai.

Ši programa taikoma 1–6 metų vaikų ugdymui. Ji skirta:

- pedagogams, dirbantiems su ankstyvojo, ikimokyklinio amžiaus vaikais;
- ikimokyklinio ugdymo pedagogams, dirbantiems mišraus amžiaus vaikų grupėje;

Programos pagrindiniai principai, tikslai ir uždaviniai, ugdymo kryptys bei ugdymo turinys orientuotas į vaiką, jo poreikių tenkinimą, t. y. žaisti, tobulėti tyrinėjant, eksperimentuojant, improvizuojant, fantazuojant, kuriant, aktyviai reiškiant savo mintis. Būti pastebėtiems, pripažintiems, suprastiems. Taip pat tenkinami ugdymo įstaigą lankančių vaikų specialūs ugdymosi poreikiai: kalbos, kalbėjimo ir kiti. Šeimos ir darželio sąveika grindžiama tėvų ir pedagogų iniciatyvų derinimu, partnerystės plėtojimu, tėvų ir visuomenės pedagoginiu švietimu.

Tėvai įtraukiami į vaikų ugdymo ir ugdymosi procesą, drauge su pedagogais sprendžia vaiko ugdymo turinio, rezultatų vertinimo klausimus.

Tėvai iš ugdymo įstaigos tikisi:

- kokybiško ugdymo;
- vaiko galimybių ir talentų plėtojimas;
- meilės vaikui ir geros vaiko savijautos;
- pagalbos, įveikiant socialines ir pažinimo problemas.

Tėvai (globėjai) pripažįstami tiesioginiais ugdymo proceso dalyviais, drauge su pedagogais sprendžiantys vaiko ugdymo turinio, rezultatų vertinimo klausimus. Ugdytinių tėvams (globėjams) organizuojama švietimo pagalba, kuri vykdoma taikant įvairias bendradarbiavimo su šeima formas įstaigoje. Aktyvus šeimos dalyvavimas vaiko ugdymo(si) procese, glaudžiai bendradarbiaujant su pedagogais, laiduojant kryptingą vaiko veiklos sričių. Ugdytinių tėvams (globėjams) organizuojama švietimo pagalba, kuri vykdoma taikant įvairias bendradarbiavimo su šeima formas įstaigoje. Sukurtas įstaigos interneto puslapis www.vilniausdrevinukas.lt padeda informuoti ir šviesti ugdytinių tėvus, bendruomenę, visuomenę.

1.4. Pedagogų ir kitų specialistų pasirengimas.

Lopšelio-darželio „Drevinukas“ pedagogai (priešmokyklinio ugdymo, ikimokyklinio ugdymo pedagogai, meninio ugdymo pedagogas, logopedas) - kvalifikuoti, turintys aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, integruoto ugdymo bei komandinio darbo praktiką. Įstaigoje dirba kompetentingi pedagogai, nuolat ieško naujų ugdymo formų ir metodų kokybei tobulinti gebantys ugdyti šiuolaikinio vaiko kompetencijas, suteikiantys jam pagalbą atsižvelgiant į individualius ar specialiuosius ugdymosi poreikius, galimybes, įžvelgiantys daromą pažangą, įvertinantys

pasiekimus, priimantys vaiką tokį, koks jis yra.

Pedagogai dalinasi gerąja praktinio darbo patirtimi su miesto, respublikos ikimokyklinių įstaigų pedagogais, rengia programas, dalyvauja įvairiuose kvalifikaciniuose renginiuose, konferencijose. Pedagogai tobulina gebėjimus šiose srityse: ugdymo turinio planavimo, ugdymo individualizavimo ir diferencijavimo ir kt. Pedagogai glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje, rengia ir vykdo projektus. Pedagogai yra parengę metodinių ugdymo priemonių, projektų (www.vilniusdrevinukas.lt). Inicijuoja, organizuoja ir dalyvauja Vilniaus miesto, respublikos ir tarptautiniu mastu organizuojamuose renginiuose, įvairiose akcijose, parodose, konkursuose, šventėse, projektuose. Siekiant ugdymo proceso kokybės, kompleksiško, visuminio vaikų ugdymo ir ugdymo(si), pedagogai išskyrė kokybiško ugdymo bruožus, kurie padeda siekti kuo gerėnų vaikų rezultatų, taikyti ugdymo procese, kuo įvairesnių, inovatyvių, įdomių ugdymo metodų ir būdų. supažindinti tėvus su vaiko gebėjimais ir pasiekimais

1.5. Lopšelio-darželio „Drevinukas“ savitumas.

Lopšelyje-darželyje „Drevinukas“ sudarytos sąlygos vaikui atsiskleisti, tobulėti, atsižvelgiant į individualias galimybes. Vaikai mokosi žaisdami, stebėdami, kurdami, dalindamiesi patirtimi su kitais. Vyrauja integruotas ugdymas, komandinio, žaidimo, diskusijų, savarankiško darbo metodai. Vykdomi trumpalaikiai ir ilgalaikiai projektai. Pagrįstai ir tikslingai naudoja grupinio darbo metodą, taiko įvairius grupavimo būdus, atsižvelgiant į įvairius vaiko poreikius. Veikla vykdoma ne tik grupėje. Vaikai ugdomi netradicinėje aplinkoje t.y. pažintinėse ir edukacinėse kelionėse, išvykose, ekskursijose. Didelis dėmesys skiriamas ugdymui lauke. Ugdymas po atviru dangumi tampa ugdymo patalpose tąsa, ir akivaizdu, kad gamtinę aplinką su visu jos daiktiškumu galima pavadinti „enciklopedija“, kurią vaikas patiri pajaučia, suvokia, atranda. Vaikai piešia ant grindinio, ant vandens (sušaldomi žaisliukai), ant sniego (purškiant spalvotus dažus). Šis piešimas leidžia atsiskleisti vaiko pojūčiams, ryšio patirčiai su aplinka bei neįrėminantis vaiko vaizduotės popieriaus lapo kontūruose.

Lopšelyje – darželyje vykdoma tarptautinė programa „Zipio draugai“. Programa padeda vaikams įveikti kasdienes sunkumus, ieškoti būdų susidoroti su sunkiais jausmais, įtvirtina vaiko gebėjimą naudotis parama ir ją teikti. Vaikai skatinami aiškintis, mąstyti ir ieškoti gerų išeikių patys. Tobulinant ugdymo procesą, ieškant efektyvių, inovatyvių vaikų poreikius atitinkančių ugdymo metodų grupėse taikomi, Kimochis“ ir Reggio Emilia ugdymo sistemos elementai, 2 grupėse įrengti šviesos stalai - įdomi, vaikams patraukli ugdymo priemonė, kurią naudojant ugdymo procese lavinama vaizduotė, gebėjimas susikaupti, tyrinėti,, ugdomas kūrybiškumas.

Įstaigos pedagogų – šeimos – mokyklos partnerystė užtikrina ugdomos motyvacijos – paruošimo mokyklai, vaikų ugdymo proceso tęstinumo sąlygas.

1.6. Regiono savitumas.

Lopšelis- darželis „Drevinukas“ įsikūręs miesto centre, netoli Vingio parko. Darželis apsuptas žalumos, arti nėra judrių gatvių. Yra puikios regioninės sąlygos ugdyti aktyvų ir sąmoningą savo miesto pilietį, nuo mažens įsisąmoninti žinias, mokėjimus ir įgūdžius.

Aktyviai bendradarbiaujama su Vilniaus Jono Basanavičiaus progimnazija, miesto Saugaus eismo mokykla, mikrorajono lopšeliais – darželiais, Pedagogų profesinės raidos centru, Vilniaus Kolegijos pedagogikos fakultetu, Lietuvoje edukologijos universitetu, Karoliniškių muzikos mokykla, ikimokyklinių ugdymo įstaigų „Spindulio“ metodiniu būreliu.

1.7. Programos filosofija.

Programos filosofija grindžiama humanistine pedagogikos ir vaiko raidos teorija, kuri teigia vaiko unikalumo, saviugdų, savireguliacijos, saviraiškos galimybių puoselėjimo svarbą.

Pedagogai vadovaujasi tokiais humanistinės pedagogikos principais:

- siekti nuoširdaus bendravimo su ugdytiniu, jį nuolat teigiamai vertinti;
- padėti ugdytiniui suvokti save, savo problemas, tikslus, ir perkelti šiuos tikslus į veiklos motyvus;
- bendradarbiauti su ugdytiniais planuojant ugdymo veiklą;
- skatinti ugdymo procesą, grindžiamą ugdytinių poreikiais;
- siekti, kad ugdymo įstaigoje dominuotų optimistinė atmosfera, tolerancija;
- skatinti glaudžius ryšius su tėvais, socialine aplinka.

Ikimokyklinis ugdymas, tai atviras langas į gyvenimą, pasaulį, kultūrą, gamtą, socialinę tikrovę, kitus žmones. Ikimokyklinio ugdymo įstaiga atvira sudarydama ugdymo turinį, pasirinkdama ugdymo metodus, vertindama ugdytinių rezultatus, pasirinkdama pedagogus bei kitus darbuotojus.

1.8. Programos paskirtis.

Lopšelio-darželio „Drevinukas“ ugdymas organizuojamas vadovaujantis humanistine filosofine ugdymo kryptimi. Lopšelio-darželio ugdymo proceso centre – vaikas. Programa orientuota į vaiką, prigimtinius, socialinius, pažintinius ir kultūrinius vaiko poreikius bei laiduoja ugdymo(si) tęstinumą bei vaiko gyvenimo ugdymo įstaigoje gerovę, vaiko ar vaikų grupės poreikių tenkinimą, plėtojimą ir nuoseklų vaiko gebėjimų atsižvelgiant į amžiaus tarpsnius ugdymą(si). Vaiko ugdymas grindžiamas formų įvairove, sudarant sąlygas plėtoti gebėjimus ir kompetencijas. Ugdymo paskirtis – ugdyti aktyvų ir sąmoningą savo šalies pilietį.

Programa nuolat atnaujinama, tobulinama atsižvelgiant į vaiko poreikių pasikeitimų analizės

rezultatus, tėvų lūkesčius ir pageidavimus, pedagogų pastebėjimus ir rekomendacijas.

Šeimos ir darželio sąveika grindžiama tėvų ir pedagogų iniciatyvų derinimu, partnerystės plėtojimu, tėvų ir visuomenės pedagoginiu švietimu. Programa skirta padėti šeimai auginti vaiką.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Ikimokyklinio ugdymo programos turinys sudarytas remiantis šiais principais:

- **Visuminio integralaus ugdymo principas** – siekiama įvairių (kūrybinių, pažintinių, fizinių, emocinių) vaiko galių plėtotės, tikslingai formuojant vaiko vertybines nuostatas, jausmus, mąstymą ir elgseną. Užtikrinama visų ugdymo sričių darna.
- **Individualizavimo principas** – pripažįstama ir puoselėjama vaiko individualybė; visiems lopšelių-darželių lankantiems vaikams sudaromos galimybės ugdytis pagal savo gebėjimus, poreikius, amžių, parenkant metodus, turinį, pritaikant aplinką.
- **Tęstinumo principas** – programa orientuota į šeimoje pradėto pozityvaus vaiko ugdymo (-si) tęsą bei dera su Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa.
- **Tautiškumo principas** – išlaikoma pusiausvyra tarp lietuvių liaudies tradicijų, papročių ir naujovių, suvokiant jų tarpusavio darną, skatinant kūrybinę tradicijos tęstinumą bei ugdant tautinį ir pilietinį sąmoningumą.
- **Sistemingumo ir nuoseklumo** – ugdymas moksliai pagrįstas: einama nuo lengvo prie sunkaus, nuo žinomo prie nežinomo.
- **Lankstumo principas** – ugdymo procesas planuojamas lanksčiai ir koreguojamas.

III. PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

PROGRAMOS TIKSLAS:

Atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsningumais, padėti vaikui ugdytis savarankiškumo, pozityvaus bendravo su vaikais ir suaugusiais, pasitikėjimo savimi, sveikos gyvensenos, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

UŽDAVINIAI:

Siekti, kad vaikas:

- saugotų ir stiprintų fizinę ir dvasinę sveikatą, tenkintų prigimtinius poreikius, ugdytųsi įvairios fizinės veiklos patirtį, įgytų teisingą požiūrį į jį supantį pasaulį;
 - domėtųsi aplinkiniu pasauliu, tyrinėtų jį, būtų aktyvus tenkinant savo pažintinius poreikius, smalsautų ir aktyviai veiktų renkantis veiklos būdus ir priemones;
 - pozityviai bendrautų ir bendradarbiautų su suaugusiais ir vaikais, atpažintų savo ir kitų emocijas, mokytųsi tinkamai jas išreikšti, gebėtų spręsti kasdienines problema skatinti veikti, bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiais;
 - pasitikėtų savimi, mąstytų, samprotautų, mokytųsi reikšti mintis žodžiais ir sakiniiais, domėtųsi raidėmis ir knygomis;
 - aktyviai dalyvautų ir kūrybiškai išreikštų save bendruomenėje, gebėtų prisitaikyti ir įgytų supratimą apie meninių priemonių įvairovę saviraiškai.
 - domėtųsi aplinkiniu pasauliu, tyrinėtų jį, būtų aktyvus tenkinant savo pažintinius poreikius, smalsautų ir aktyviai veiktų renkantis veiklos būdus ir priemones;

Ugdymo vertybės. Siekiama, kad vaikas taptų:

- oria, laisva, kūrybiška asmenybe;
- aktyviu bendruomenės dalyviu, tolerantišku skirtybėms;
- sėkmingai besimokančiuoju.

IV. UGDYMO SI TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

Programa skirta, padėti šeimai ugdyti ir auklėti vaiką. Ugdymo turinys parenkamas orientuojantis į vaiko poreikius, interesus, saviraiškos ir savirealizacijos galimybes, ypatumus bei kompetencijas ir pritaikomas pagal individualius gebėjimus, atsižvelgiant į vaikų ugdymosi pasiekimų gaires. Ugdymo turinyje vaikų amžius tik sąlyginai siejamas su pasiekimų žingsniais, dėmesys skiriamas individualiam vaiko tobulėjimui, stebima individuali pažanga, kuri nebūtinai atitinka vaiko amžių. Modeliuojant ugdymo turinį išskiriama vertybinė nuostata ir esminis gebėjimas. Tai ugdymo ir ugdymosi procese įgytas nusiteikimas, polinkis, požiūris išreiškiantis vaiko santykį su savimi, su aplinka ir kitais ir nuo vienerių iki šešerių metų kiekvienoje iš ugdymosi ir pasiekimų vertinimo sričių įgytas svarbiausias vaiko gebėjimas veikti, elgtis kurti. Ugdymo turinyje, trumpuose aprašymuose, atskleidžiamos svarbiausios vaiko ugdymosi kryptys ir pasiekimų

sričių charakteristikos. Vaikų pasiekimų sričių tęstinumą garantuoja Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa (2014), kurioje numatomas vaiko ugdymas pagal penkias kompetencijas: socialinė, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo, meninėkompetencijų sritis, nurodomos vaiko veiksenos, ugdymo gairės.

Metodai. Vaikų gebėjimų ugdymo(si) pagrindinis metodas – žaidimas. Todėl kiekvienas pedagogas ieško tokių darbo metodų ir būdų, kurie geriausiai padėtų siekti užsibrėžtų tikslų ir uždavinių. Taikomi tokie metodai, kurie padėtų atsiskleisti kiekvieno vaiko individualumui bei kūrybinėms galioms, kurie turėtų vaikams patrauklių žaidybinių elementų bei skatintų vaikų praktinių įgūdžių formavimą(si) ir patirtinį vaikų ugdymą(si).

Žaidybinis – pagrindinė vaikų veikla – žaidimas, į kurį integruojami projektai, pokalbiai, eksperimentai, išvykos, susitikimai su įvairių profesijų atstovais, šeimos narių įtraukimas, šventės. Žaidimo metu siekiama sudaryti galimybes vaikams rinktis įdomią ir prasmingą veiklą: diskutuoti, klausinėti, smalsauti, spręsti problemas. Vaizdinis – formuojasi jį supančio pasaulio vaizdiniai, išvykų, ekskursijų metu turtinama vaikų pažintinė patirtis, įgyjami socialiniai įgūdžiai. Žodinis – sisteminama ir perduodama informacija, vystomi pokalbiai, diskusijos, minčių lietus, sudaromos sąlygos vaiko mąstymo įgūdžiams ugdyti, apibūdinti savo veiklą, išsakyti savo nuomonę. Kūrybinis – sudaromos sąlygos kurti, išbandyti įvairias priemones, realizuoti savo idėjas ir sumanymus. Eksperimentinis – galimybė patirti naujus įspūdžius išbandant vienokią ar kitokią pažintinę – tiriamąją veiklą. Praktinis – padeda vaikams suprasti juos supančią aplinką, palaikoma vaikų iniciatyva, kūryba. Projektinis – per turimą patirtį skatinamas smalsumas, aktyvi veikla, kuriamos situacijos, kuriose vaikai turi priimti teisingus sprendimus, vadovautis taisyklėmis.

Ikimokyklinės ugdymo programos turinys jungiamas į vaikų 6 pasiekimų grupes t.y. kokias svarbiausias ugdomas vaiko savybes mes norime išugdyti, kurios suskirstytos pagal vaiko ugdymosi kryptis iš 18 - os vaiko pasiekimų sričių, aprašytos ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše. (žr. 1 pav.)

UGDYMO MODELIS

1 pav. Vaikų ugdymo(si) kryptys

4.1. VAIKŲ UGDYMO(SI) LŪKESČIAI

4.1.1 SVEIKAS

KASDIENIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.	
Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.	
1-asis žingsnis Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.	Pats laiko šaukštelį, bando juo valgyti. Mažais gabalėliais supjaustytą maistą ima dviem pirštais. Tirštą maistą duoti tik šaukšteliu, skystą geria iš puoduko. Žaidžiant mokosi laikyti šaukštelį, puodelį, semti šaukšteliu. Pamaitinti lėlytę, meškučių, pratinti būti savarankiškam.
2-asis žingsnis Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai.	Valgo sriubą, košę šaukštu, geria iš vaikams pritaikyto puoduko. Vaikas skatinamas valgyti savarankiškai, pasakant ar parodant, kaip valgo grupės vaikai. Žaisti žaidimus „Pamaitink lėlytę“, „Meškiukas nori valgyti“.
Kartais parodo mimiką, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ar šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.	Norėdamas tuštintis ar šlapintis rodo į tualetą duris, atsineša puoduką ar savais ženklais pasako. Rengiamas kiša koją į batuką, ranką į rankovę, deda kepurę ant galvos. Nuneša žaislą (lėlę, meškiuką, kiškutį, mašinytę, kamuoliuką) į jam skirtą vietą. Grupėje turėti didelę lėlę su drabužių rinkiniu, siūlyti vaikui ją rengti žaidžiant žaidimą „Lėlytė eina į lauką“. Žaidžiami imitaciniai žaidimai. „Daryk kaip aš“. Rengiant vaiką, pratinti apsirengti ir nusirengti drabužėlius tam tikra tvarka. Rengti žaidinant „Šmurkšt kojytę į kojinytę (batuką)“. Kurti žaidybines situacijas, skatinančias vaiką panaudoti savo mokėjimus ir įgūdžius: „Parodykime kiškučiui, kaip plauname rankes, išpučiame nosį.“ Kurti siužetines situacijas, skatinančias vaiką padėti žaislą į jam skirtą vietą. „Mašinytė grįžta į garažą“, „Lėlytė eina miegoti“. „Kamuoliukai krinta į baseiną, krepšį.“
3-iasis žingsnis Savarankiškai valgo ir geria. Pradedama naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti.	Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. Pasako, kokius patiekalus mėgsta. Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą. Pratinti gerai sukramtyti maistą, neskubinti valgančio vaiko, mokyti valgyti ramiai, valgyti įrankiais. Siūlomi žaidimai, mokant naudotis stalo įrankiais „Meškučio gimtadienis“, „Zuikio vaisės“. Turėti grupėje indelių, skatinti vaiką jais žaisti.
Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą.	Priminus arba pats savarankiškai eina į tualetą. Mėgina apsiauti batukus, apsivilkti, bando sagstyti sagas, varstyti batų raištelius. Prieš valgį, pasinaudojęs, tualetu susitėpęs pats plaunasi rankas. Susitėpęs prausiasi ir šluostosi veidą. Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas. Žaidžia žaidimus „Aprenk draugą“. „Kur mano vieta“. Skatinti klausytis ir (ar) imituoti eilėraštnukus: R. Kašausko „Batukai pyksta“. Kalbėtis su vaikais apie švarą. Skaityti kūrinėlius (pvz., K. Binkio „Jonas pas čigonus“). Skatinti pažaidus sudėti žaislus ir kitas priemones į vietą. Tvarkyti žaislus, dainuojant dainelę: „Visi žaisliukai turi savo

	vieta, turi savo vietą, vietą numylėtą.“
4-asis žingsnis Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą.	Valgo tvarkingai, valgydamas nekalba, neužsiima pašaliniais darbais, nežaidžia; taisyklingai naudojasi šaukštu, šakute, pradeda naudotis peiliu, pavalgęs nusivalo servetėlę. Pavalgęs padėkoja. Žino, kad galima apsinuodyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius. Žaidimas „Valgoma – nevalgoma“. Žaisti žaidimus, kuriuose formuojasi maitinimosi ritmo suvokimas. „Šeima“, „Šventė kavinėje“. Žaidžiant vaikai mokomi atskirti pagrindines produktų grupes – pieną, mėsą, vaisius, daržoves. Kiekvieną kartą prieš valgant įtraukti vaikus į stalo padengimo veiklą. „Aš šiandien padedu“. Patiems nusiplauti agurką, pomidorą, juos ragauti.
Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.	Maunasi (nusimauna) kelnes, aunasi (nusiauna) batus, šlepetes, velkasi (nusivelka) megztinį, užsideda (nusiima) kepurę. Pastebi, kada yra nešvarus, ir savarankiškai prausiasi, šluostosi rankšluosčiu. Rengia, šukuoja lėles. Skatinti susitvarkyti žaislus, su kuriais žaidė, įvairiai motyvuojant, padedant. Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas. Žaidimas „Čiu-čiu, važiuojam į vietą“.
Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.	Pats neragauja jokių vaistų, neima degtukų. Pasiruošti ir naudoti vaizdines priemones apie saugų elgesį. Rodyti mokomuosius filmus. Žiūrėjęs paveikslėlius, vartant vaikiškus žurnalus, pastebėti ir parodyti dvejopas situacijas, pvz.: tas, kuriose saugu vaikui, ir tas, kuriose gali įvykti nelaimė. Žaidimas „Šilta – šalta“. Skaityti, kurti kūrinius apie saugų elgesį. Tėvelių medicinos darbuotojų, gaisrininkų lankymasis grupėje, pasakojimai.
5-asis žingsnis Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas. Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo.	Išmano, kuriems patiekalams valgyti skirti įvairūs stalo įrankiai. Valgo įvairų maistą (penkių pagrindinių maisto produktų grupių). Įvardija kelis sveikus maisto produktus (morką, obuolį, pieną ir t. t.). Žaidžia stalo žaidimus „Auk sveikas“, „Sveikos morkos“, „Vitaminai vaikų draugai“. Atrinkti, maisto produktų paveikslėlius, sukrauti juos į „Sveikatos traukinuką“. Skaityti M. Verseckaitės „Stebuklingi obuolio ir kriaušės nuotykių“. Grupėje kartu su tėveliais pasigaminti „Sveikuolių salotų“. Kartu su sveikatos priežiūros specialiste kurti edukacinę pasaką apie vaisių ir daržovių naudą. Kviesiti vaikus į talką dengiant stalą gimtadieniui.
Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą.	Pasako, kaip reikia apsirengti šiltu ir šaltu oru. Stengiasi būti tvarkingas, nesutepti drabužių, tvarkingai juos padėti, sulankstyti. Dėlioja paveikslėlius „kada ir kaip rengtis“. atlieka užduotis „Katino Prausiaus kelionė“. Skaityti L. Žutautės „Kakė Makė ir netvarkos nykštukai“. Sudeda žaislus, šluosto dulkes, valo stalą, surenka šiukšles aikštelėje. Ruošiantis sėti, sodinti daigus, pasiūlyti vaikams apsirengti specialiais

	vaikiškais darbo drabužiais – prijuostėlėmis, kepurėlėmis. Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.
6-asis žingsnis Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą.	Saugiai elgiasi grupėje, lauko aikštelėje. Žaisti pirštukų žaidimą „Beždžionėlės blogi įpročiai“. Žaisti stalo žaidimą „Pavojingi daiktai“. Kalbama, diskutuojama kur kreiptis pagalbos. Diskutuoti su vaikais, kaip konfliktus spręsti taikiai. Kartu su vaikais kurti grupės taisykles. Taisyklingai sėdi (nesikūprina) ant kilimo, prie stalo. Atlieka pratimus, stiprinančius nugaros ir pilvo raumenis. „Plaukia laivelis“, „Antys krypuolės“. Šliaužia suoliuku lyg per vandenį.
	Kalbasi, kodėl žmogus valgo. Pasakoja, ka jie dažniausia valgo pusryčiams, pietums ir vakarienei. Taisyklingai naudojasi peiliu. Diskutuoja, kurie iš jų vartojamų produktų, patiekalų yra naudingiausi jų augimui ir gerai savijautai. Su įvairiais maisto produktų ir patiekalų paveikslėliais, žaidžia maksi atskirti naudingą ir bevertį maistą. Klausosi skaitomų knygelių, vaidina, žaidžia loto, žiūri filmukus apie žmogui naudingą maisto produktus. Nupiešia maisto piramidę.
	Jaučia, kada sušilo arba sušalo, ir savarankiškai apsirengia arba nusirengia megztinį, striukę, pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi. Apsirengia lengvesniais ar šiltesniais drabužėliais. Sušlapusius rūbus, avalynę pasidžiauna. Skystą muilą su dozatoriumi, naudoja, dozuoja taip, kad rankos būtų švarios. Pildo „Rankų plovimo dienaštį“. Žaidimas „Išmanieji pirštukai“. Auklėtoja kartu su vaikais piešia didelę plaštaką ir ant kiekvieno pirštuko užrašo vaikų mintis, kodėl reikia plautis rankas.
Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. Stovi, sėdi, vaikšto taisyklingai.	Pjausto daržoves, vaisius. Kala vinis į lentą. Siuva, siuvinėja. Parūpinti priemonių kalimo, siuvimo, dygsniavimo žaidimams. Apsilankys su vaikais gaisrinėje, policijoje, ligoninėje, autoservise ir t. t. Auklėtoja kartu su vaikais „Minčių lietuje“ diskutuoja, aptaria, vertina įvairias situacijas. Auklėtojas pasiūlo, kad vaikai pasakytų, kai pastebės jį (ją) vaikstantį ar sėdintį susikūprinus.
REKOMENDACIJOS	
• Ugdome vaiko supratimą apie kasdienės veiklos tvarką, reikšmę (kodėl reikia pamiegoti, prieš valgį plauti rankas ir pan.). • Ugdydami savitvarkos ar savižiūros, suderinkite tikslus ir metodus – geriausia, kai tą patį gebėjimą tuo pat metu ir tokiu pat būdu ugdo ir tėveliai, ir pedagogai. • Jeigu vaikui sunku išmokyti kokį nors veiksmą, neverskite kartoti, kol nusimins – vietoj to leiskite tą veiksmą tik užbaigti (tai yra, padarykite viską iki paskutinės pakopos, o vaikas tegu užbaigia – taip patirs sėkmę). • Kitas būdas – leiskite vaikui pradėti veiksmą arba atlikti jo dalį (kurią pajėgia), girkite už tai, kad dalyvavo, prisidėjo. • Ugdyti vaiko gebėjimus apsirengti, apsiauti, susitvarkyti aplinką. • Udome supratimą ir pastebėti ženklus, kad nori į tualetą, priminkite, kad tai pasakytų. • Skatinkite atidumą savijautai, tai yra: mokykite pasakyti, kad skauda, pavargo ir pan. • Pratinkite padėti jums namų ruošoje, girkite, džiaukitės vaiko pagalba. • Surimuokite paprastas instrukcijas (pvz., „jei padengsime kartu, tuoj ant stalo bus saldu“).	

FIZINIS AKTYVUMAS	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.	
Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.	
1-asis žingsnis Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoją laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gnaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.	Vaikas atsispiria kojomis nuo suaugusiojo delnų. Vaikas ropoja per pagalvėles, per į ritinį susuktą takelį ar laiptais aukštyn. Vaikšto laikydamasis įvairiu atstumu sustatytų baldų. Vaiko regėjimo lauke padėti žaislų ir skatinti ropoti iki jų; pasiūlyti ropoti peršviečiamu tuneliu, po stalų. Svarbu nepalikti vaiko vieno. Žaisti žaidimą „Eikš pas mane“. Kviesti susipažinti su nauju žaislu: apžiūrėti, liesti, purtyti, gnaužyti ir kt. Vaikas laiko rankoje žaisliuką, juo suduoda per matomus daiktus, siekia ir čiumpa žaislus, perima juos iš vienos rankos į kitą. Siūlyti dėlioti žaislą ar kokį nors daiktą iš vienos rankos į kitą. Lengvais sukamaisiais judesiais masažuoti vaiko delniukus. Žaidimas „Virus viru košė“. Žaisti su įvairaus dydžio kamuoliukais, glamžyti popieriaus gniūžtes.
2-asis žingsnis Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėscia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą.	Vaikas vaikšto pasiėmęs žaislą, eidamas sustoja, vėl pradeda eiti ir keičia ėjimo kryptį. Žaidžia su judėjimą skatinančiais žaislais. Vaikas užlipa kelių pakopų laipteliais, laikydamasis laiptų turėklų. Žaisti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaiko judėjimą „Atnešk žaisliuką takeliu“, „Ištašyk balutę“, „Skrenda paukšteliai“. Sudaryti vaikui galimybę nešioti žaislus „takeliu“ tarp dviejų virvių, stumdyti žaislinį vežimėlį, prikrautą kubelių, vaikytis ir ridenti kamuolį, joti ant linguojančių žaislų, važiuoti pasispiriant kojomis, pakviesti eiti „tilteliu“ paskui save. Grupėje žaisti su stumdomais, lėlių vežimėliais.
Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gauda kamuolį.	Vaikas sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos, varto knygelę po vieną puslapį, atsuka, užsuka dangtelius. Statyto bokštelį, užsuka ir atsuka dangtelius. Padaryti kamuoliuką iš popieriaus, servetėlių Žaisti žaidimą „Takelis“. Iš popieriaus juostelių padaryti apie 3–5 cm takelį. Duoti vaikui kruopų, tegu beria ant takelio ir kviečia paukštelius lesti. Minkyti, sukti tarp delnų. Lipdyti iš minkšto plastilino.
3-iasis žingsnis Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia	Žaidimas „Gandras“. Stovi ant vienos kojos. Žaidžia imitacinius žaidimus. Vaikšto keturiomis, kaip šuniukas, nerangiai kaip dramblys, tyliai kaip pelė, ištiesęs kaklą kuo aukščiau kaip žirafa. Ant grindų išdėstytos pėdos – vaikas jomis eina paprastai, po to ant pirštų galų. Žaidimas „Šokinėjo žiogas“. Vaikas

(25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį.	laikomas už rankos šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, paskui ant kitos. Apeina, apibėga ant grindų išdėliotus daiktus. žaidimas „Neužkliudyk“. Žaidžia siužetinius pratimus, kurie skatina vaiką peržengti kliūtis, eiti plačia linija, laiptoti kopėtėlėmis siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, nukabinti. Žaidimas „Pašto dėžutė“. Kartu su vaikais imituoti šuoliuojančius gyvūnus. Žaidimas „Viens, du, trys – pasiruošęs – šok!“
Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.	Vaikas įmeta sagą, kaštoną, gilę į dėžutę, kurioje padaryta tinkamo dydžio anga. Gauda, ridena kamuolį į kėglius, išdėliotus ant žemės. Stato bokštelių iš kubų, stambių konstruktorių. Ant siūlo suveria sagas, formas, makaronus. Įkerpa žirklėmis popieriaus kraštą. Vedžioja pirštuku pieštą labirintą. Žaidžia su žaidimais „Žvėrelių labirintas“. Pradeda kirpti žirklėmis. Įkerpa kampą popieriaus.
4-asis žingsnis Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyr ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką.	Vaikas eina lyg čiuoždamas, o kai suplojama rankomis, jis eina aukštai keldamas kelius. Žaidžia imitacinius žaidimus, vaikšto kaip gandra, šokinėja kaip varlytė, mina dviratį. Siūlyti vaikui įvairių žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų (pvz., įsidūriau į pirštelį– einu ant kulno ir kt.). Iš laikraščio ant grindų suformuoti tiesią, maždaug trijų metrų ilgio ir penkių centimetrų pločio liniją. Vaikas eina šia linija, nenukrypdamas nuo jos, paskui grįžta atbulas. Kieme važinėja triratukais, mina mašinelių pedalus, laikydamasis už „ragų“ šokinėja ant pripučiamų kamuolių.
Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.	Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas geometrines figūras. Iš plastilino lipdo įvairius daiktus, kerpa tiesiai, taisyklingai laikydamas žirkles ir klįjuoja paveikslėlius. Vieną ant kito dėlioja daiktus (pastato 8–10 kubų bokštą); glamžo, iš minkšto ir storesnio popieriaus gamina gniūžtes, sniego dribsnius, juos klįjuoja ant popieriaus. Vaikai lipdo iš modelino, plastilino. Kartu su vaikais pasigaminti tešlos. Ją kočioti, lipdyti figūrėles, „kepti sausainius. Žaisti pirštukų žaidimus „Maži šimtakojukai“ „Žaidžia su gamtine medžiaga. Ją renka iš vienos krūvelės į kibirėlius, rūšiuja. įvairaus dydžio karoliukus. Mēto ir gauda kamuolį.
5-asis žingsnis. Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos	Vaikas eina „tip-top“ žingsneliais. Šoka į šoną, greitai laksto, sustoja ir pajuda iš vietos. Vaikas pašoka iš vietos, „nuskina“ virš galvos kabantį obuolį. Mēto kamuolį vienas kitam, sniego gniūžtę į taikinį. Dalyvauja estafetėse „Perduok kamuolį“, „Peršok upelį“, „Bulvių maišas“. Dalyvauja įvairiose estafetėse su lankais, kamuoliais, lazdomis.

kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrenginiais. Spiria kamuolį į taikinį iš įvairių padėčių.	
6-asis žingsnis. Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Išsvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindamas veiksmus.	Juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais. Važiuoja dviračiu plačiu ir siauru takeliu, ratu. Organizuoja vaikams įvairias estafetes, kurių metu vaikai galėtų judėti poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais. Sudaryti sąlygas žaisti žaidimą „Klasės“, šokinėti per gumytę. Žaidžia judriuosius žaidimus „Gudrioji lapė“, „Vilkas ir lapė“.
Rankos ir pirštų judesius atlieka vikiau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas.	Savarankiškai įveria siūlą, dygsniuoja, kerpa įvairias formas taisyklingai naudodamasis žirkklėmis. Vaikai įveria siūlą į adatą, siuvinėja pagal trafaretą: ant kartono išduria skylutę didele adata su ryškios spalvos siūlu, lopo, kuria įvairius ornamentus, siuvinėja. Velia vilną šlapiu būdu, iš jos kuria įvairius nesudėtingus darbelius. Iš sėklų, džiovintų žolių kuria įvairias kompozicijas ant šviessos staalo.
REKOMENDACIJOS	
• Ugdome vaiko gebėjimą orientuotis aplinkoje – pradžioje padedant suaugusiajam, vėliau savarankiškai. • Išsiaiškinkite, kokių judesių vaikas negali atlikti dėl objektyvių priežasčių, ir neverskite jų daryti, siūlykite veiklą, kuri leis patirti sėkmę, skatinkite pasitikėti savimi. • Tinkamai sutvarkykite aplinką, kad joje būtų mažiau daiktų, už kurių galima užkliūti ir susižeisti. • Jei vaikui sunku veikti su smulkiais daiktais, pasiūlykite analogišką veiklą su stambesniais objektais. • Tuo atveju, kai vaikas priešinasi aktyviems žaidimams, sugalvokite jam vaidmenį, kad jis galėtų dalyvauti netiesiogiai, pvz., stebėti varžybas ir įteikti prizą greitai atbėgusiems vaikams. • Venkite ilgų užsiėmimų, kad vaikas nepervargtų, ir stebėkite jo savijautą po fizinio aktyvumo. Ištikus nesėkmei neakcentuokite to, stenkitės atkreipti dėmesį į tai, kas pavyko. • Jei vaikas turi klausos sutrikimą, pamažu pratinkite vaiką nešioti klausos aparata. • Užtikrinkite tokį fizinį aktyvumą, kuris garantuotų saugų klausos aparato nešiojimą.	

4.1.2 ORUS

EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.	
Esminis gebėjimas . Atpažįsta bei įvardija savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).	
1-asis žingsnis Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų.	Verkia, kai yra alkanas, šlapias ar ilgesniam laikui paliktas vienas. Krykštauja, kai suaugusieji su juo žaidžia. Stengtis suprasti kūdikio emocijų reiškimo ženklus ir pasirūpinti juo, kai mažylis yra liūdnas, piktas. Pasirūpinti, kad kūdikis matytų save veidrodyje, kai yra linksmas, liūdnas, piktas. Kalbinti kūdikį ir įvardyti jo emocijas. Paimti, priglausti, pamyluoti kūdikį, kai jis atsiskiria nuo tėvų, užimti jį įdomia veikla, suteikti džiugių, malonių potyrių, nukreipti dėmesį nuo liūdesio keliančių situacijų. Užtikrinti vaiko saugumą.
Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).	Kai grupėje verkia kitas vaikas, kūdikis irgi gali pravirkti. Paguldyti, pasodinti kūdikį šalia kitų vaikų, duoti žaisliukų, skatinti pabendrauti.
2-asis žingsnis Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita.	Vaikas džiaugsmą išreiškia ir ramiai šypsodamasis, ir kvatodamas balsu. Veidrodyje vaikai gali stebėti savo veido išraišką. Kalbinti vaiką ir pavadinti jo reiškiamas emocijas. Visada pasirūpinti vaiku, kai jis jaučiasi blogai. Kartu su vaiku vartyti knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingos nuotaikos, žiūrėti skirtingų nuotaikų (juokiasi, verkia). Dainuoti skirtingų nuotaikų daineles.
Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.	Paklaustas „Kuris verkia?“, vaikas parodo paveikslėlį su verkiančiu kiškiuku, paklaustas „Kuris juokiasi?“, rodo paveikslėlį su besijuokiančiu vaiku. Žiūri į verkiantį vaiką ir užjausdamas jam duoda savo žaislą, paglosto. Auklėtoja įvardija vaikų bei savo emocijas. Žaidimai „Lėlytė liūdi“, „Padainuokime meškučiui“.
3-iasis žingsnis Pradedą atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedą vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus.	Ant suaugusiojo supykęs vaikas atpažįsta šį jausmą ir gali pareikšti: „Aš piktas!“ Jautriai reaguoti į vaiko rodomus emocijų ženklus – veido mimika susitapatinti su jo nuotaika. Pavadina jausmus „Linksmas“, „liūdnas“.
Pastebi kitų žmonių	Jei kitas vaikas šypsodamasis jam tiesia žaislą – pats nusišypso ir

emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas glosto, jei kitas nuliūdęs).	pradeda su juo žaisti. Kai kitas vaikas atima žaislą, verkia ir laukia auklėtojo pagalbos. Auklėtoja varto ir skaito vaikui „nuotaikų knygeles“. Yra vaikui pavyzdžiu, kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas. Moko atsiprašyti ir susitaikyti. Žaidžia žaidimą „Veidelis“, „Jausmų kortelės“.
4-asis žingsnis. Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas.	Vaikas įvardija savo nuotaiką „buvo linksma“, liūdna, kai draugas nežaidė. Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką, padėti vaikui pasigaminti nuotaikų knygutę. Pasiūlomos idėjų nuotaikoms ir jausmams tyrinėti. Žaidimas „Mažos beždžionėlės“. Skaitomos knygeles apie jausmus. „Nuo bailumo iki drąsos. Baimė“.
Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti).	Pastebi, pasako ar kitas vaikas linksmas, rimtas, liūdnas. Jei pastebi supykusį bendraamžį, pasitraukia nuo jo, gali prieiti prie auklėtojos. Žaidžia žaidimus, skatinančius tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Žaidimas „Kas nutiko?“.
Pradeda suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).	Pasako, kad jam linksma, o draugui nelinksma. Skatinama pasakyti, kaip jaučiasi jis ir kiti. Sudominama žaislais, jei draugas liūdi – siūlo žaislą.
5-asis žingsnis Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo.	Rodo piešinį ir sako: „Čia aš. O čia mano šuniukas. Man linksma su juo žaisti.“ Atsineša į grupę šeimos nuotraukų. Parodo, trumpai papasakoja apie šeimos narius. Žaidimas „Kalbėkime be žodžių“, Stalo žaidimas „Jausmų loto“.
Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti).	Kalbasi apie savijautą „Ryto rate“. Skaito „Jausmų knygeles“, M. Molica „Terapinės pasakos“. Žaidžia vaidmenų žaidimus. Žaidžia su lėlėmis, kurios verkia, juokiasi, sprendžia, kokios jos nuotaikos.
Pradeda kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.	Auklėtojos padedamas susitaria su draugu dalintis žaislu. Paskatinti vaikus žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose. Skaitant įvairius tekstus aptari veikėjų poelgius, nuotaikas.
6-asis žingsnis Apibūdina savo jausmus, komentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis.	Kalbasi apie tai, kada buvo linksmas, kada – liūdnas. Samprotauja, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl? Žaidžia stalo žaidimą „Atpažink jausmus“, dėlioja jausmų dėlionę „Mano jausmai“.

Beveik neklysdamas, iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti.	Žaidžia su jausmų pagalvėlėmis, piešia savo emocijas, bando jas išreikšti spalvomis. Kalbasi apie tai ką jaučia, kas patinka ar nepatinka.
Pradedą kalbėtis apie tai kas gali padėti pasijusti geriau, kai yra nusiminęs ar piktas.	Klausytis trumpų T. Moroney pasakojimų apie jausmus: „Kai jaučiuosi: piktas, liūdnas, laimingas, mylimas, kai man baisu“.
REKOMENDACIJOS	
- Nustatykite aiškias taisykles, kad vaikai suprastų, kas leistina, kas ne, ir žinotų pasekmes (nutraukta pasaka, atidėtas animacinis filmas ar pan.). - Parodykite vaikui, kad jį mylite net tada, kai kalbatės su juo apie netinkamą jo elgesį. - Jei vaikas pernelyg drovus, bendro žaidimo metu galima nesikreipti į jį (ją) tiesiogiai, o per jo (jos) turimą žaislą – meškiuką, šunelį ar pan. - Būtinai išsiaiškinkite, kaip vaikas elgiasi ir kokios emocijos vyrauja namuose. Jei vaikas nuolat liūdnas, prislėgtas ar agresyvus, paprašykite psichologo konsultacijos. - Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti.	
SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.	
Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardija savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).	
1-asis žingsnis Gerau jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas.	Auklėtoja žaidžia su vaiku, parūpina spalvingų, skambančių, judančių žaislų, nedūžtančių veidrodėlių. Sukuria mažai kintančią, saugią aplinką. Kiekvieną kartą vaikui su nerimais reaguoti švelniai ir suteikti fizinį komfortą. Pagal galimybes dažniau paimti vaiką ant rankų. Atpažinti vaikų poreikių raiškos ženklus (kai skauda, kai nori valgyti, nori bendrauti...).
Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis.	Kai suaugusysis kalba linksmi, gyvai, kūdikis pradeda šypsotis. Kūdikis kalbinamas, dainuojama jam įvairia intonacija – linksmi, ramiai, liūdnai. Naudojami žaidinimai, smulkioji tautosaka. „Myliu, myliu spust“, „Jojam, jojam“.
2-asis žingsnis Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia	Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas (pvz., nespėjus pravirkti neskubėti raminti). Padedama vaikams nusiraminti, pasiūlant minkštus, švelnius daiktus, leidžiama miegoti, apsikabinus iš namų atsineštą mėgstamą žaislą.

čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių.	
Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.	Pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs auklėtojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko. Vaiko elgesiui reguliuoti taikoma veido mimiką ir balso intonacijas. Vaikams parodoma, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje.
3-iasis žingsnis Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos.	Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų ir žaidžia. Noriai sėdasi prie stalo atėjus pietų metui. Ramiai sutinka eiti miegoti. Pasitraukia iš žaidimo, kai negauna norimo žaislo. Atsisako dalytis žaislu, laikosi jo įsitvėręs, jeigu su juo dar nori žaisti. Sako „aš pats“, kai suaugusysis nori jam padėti. Žaidimui pasiūlomos lėšos su emocija veide. Vaikai skatinami vartoti žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą. Dažnai klausti vaikų, ar jiems nereikia pagalbos. Pasiūloma vaikams būdų, kaip spręsti kylančius konfliktus. Grupėje įrengiamas nusiramino, gerų emocijų kampelis.
Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (reikia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.).	Neskaudžiai užsigavęs bando sulaikyti ašaras, jei auklėtoja šypsosi ir raminamai šneka. Pats susiranda žaislų, žaidžia greta kitų ir su kitais. Vaikas sako: „Mašinytė važiuoja Brrrr!“ Savo veido išraiška ir kalbos intonacijomis padėti vaikui valdyti savo emocijas ir spontaniškus impulsus. Padrąsinti vaikus reikšti visas emocijas. Vaikui žaidžiant su lėlėmis, auklėtoja parodo daugiau, nei vaikas vartoja, emocijų ir jausmų raiškos būdų.
Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.	Suaugusiojo paprašytas priima atstumtą vaiką į žaidimą. Suaugusiajam pasakius „Žaislas ne tavo, jis Gabrielės“, atiduoda jai žaislą. Vaikai pagiriami, kai jis atsižvelgia į suaugusiojo prašymą ir nepažeidžia susitarimų. Paaiškinamos paprasčiausios elgesio taisyklės.
4-asis žingsnis Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarų.	Susitarti su vaikais, kad atbėgtų pasitarti su auklėtoja kai jaučiasi įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje.
Pradeda valdyti savo	Bando tartis dėl norimo žaislo: „Dabar aš pažaisiu, po to duosiu tau,

emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes.	gerai?“. Paprašytas netrukdyti kitiems, audringas džiaugsmo emocijas gali reikšti santūriau. Siūlomi žaidimai, padedantys mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. „Kas padės katinėliui ““. Taikomi paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodai, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Ryto rate kalbėtis apie tinkamus emocijų raiškos būdus.
Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.	Priminus ir padedant sutvarko žaislus, su kuriais žaidė. Kartu su vaikais kuriamos, nustatomos paprastos kasdienio elgesio grupėje taisyklės. Paskatinama siurprizais („Kas surinks daugiau boružėlių?“) vaikai pagiriami už taisyklių ir tvarkos laikymąsi.
5-asis žingsnis Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais.	Pavargęs ar nusiminęs nueina pažaisti „Ramybės kampelyje“. Grupėje įkuriamos ramybės erdves, muzikos klausymosi vietos su minkštais žaislais. Pasirūpinama žaislų, kurie padeda vaikui suvaldyti emocijas: muzikinių dėžučių, grojančių, švilpiančių vilkelių ir pan.
Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes.	Skatinama vaiko pastangas pačiam spręsti problemas ir nesutarimus, ieškoti taikių išeikių, keliant problemų sprendimą skatinančius klausimus: „Kaip galima išspręsti šią problemą? Kas atsitiks, jeigu padarysime taip?“ Leidžiama vaikui pačiam spręsti problemas, neskubėti patarinėti, nurodinėti. Imituoti situaciją „Du ožiukai ant lieptelio“. Pozityviai sprendžia konfliktus. Žiūrėdami animacinius filmukus, klausydami pasakų, įvardija personažų gerus ir blogus poelgius. Žaisti stalo žaidimą „gero elgesio loto“. Pats sutvarko žaidimų vietą. Pasakęs auklėtojai, ką ne taip daro kitas vaikas, stebi auklėtojo reakciją ir iš jos nusprendžia, koks elgesys priimtinas grupėje. Pats bando sudrausminti išdykaujančius bendraamžius. Žaisdami, bando įsijausti į „ draugo“, „svečio“ vaidmenis.
Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų	

laikytis be suaugusiųjų priežiūros.	
6-asis žingsnis Pats taiko įvairesnius nusiraminimo, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos, naudodamasis ausinėmis ir kt.).	Supykęs ant draugo, nueina ant nusiraminimo kėdės, bibliotekėlėje varto spalvingas knygeles, piešia.
Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeikių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį.	Klausysis M. Molickos „Terapinių pasakų“ ir kalbės apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose. Nepasidalinus vaidmenimis žaidime, bando tartis ir rasti sprendimą be auklėtojo pagalbos. Paprąšytas tvarko kitų išmėtytus žaislus, nors ir pyksta bei mano, jog tai neteisinga. Pedamami auklėtojos, nusako sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą. Žaidžia su jausmų pagalvėlėmis.
Supranta susitarimų taisyklių prasmę bei naudingumą ir jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus .	Laikosi susitarimo paprašyti draugo, jei nori pažaisti su jo žaislu, ir paaiškina, kodėl svarbu paprašyti. Džiaugsmingai ruošiasi šventei. Žaidžia kūrybinius žaidimus.
REKOMENDACIJOS	
• Jei vaikas trumpai išlaiko dėmesį, užduotį pateikite etapais, pvz., „Pirma pastatyk bokštą.“ Kai pastatys – „Dabar pastatyk sieną!“ • Grupės bendrų veiklų metu (klausantis pasakos, žaidžiant) sukurkite vaikui sąlygas dažniau pakeisti padėtį (pvz., atnešti iš kito kampo daiktą), pajudėti, pagulėti ant kilimo (pagal poreikį). • Jei netikėtai tenka keisti dienotvarkę, iš anksto paaiškinkite, kas pasikeis įprastoje dienos rutinoje ir pagal galimybes parodykite būsimą dienos įvykių seką vaizdžiai (pakeisdami įvykius vaizduojančių paveikslėlių tvarką ir pan.). • Girkite vaiką, bet pamažu ilginkite laiką tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą. • Padėti vaikui išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, jį išklausant, su juo žaidžiant • Keldami vaikui reikalavimus, stenkitės nesukelti vaiko neigiamų emocijų. • Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti. • Prisiminkite, kad atsiradęs neadekvatus vaiko elgesys gali reikšti, kad vaikas nesupranta užduoties ar dėl ko nors yra pernelyg susijaudinęs.	
SAVIVOKA IR SAVIGARBA	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai.	
Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu”), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.	
1-asis žingsnis Reaguoja į pasakytą	Laikytis pastovaus dienos ritmo ir ritualų, su tais pačiais žaislais žaisti

savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą, apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną.	tuos pačius žaidimus. Dažnai kreiptis į vaiką vardu, įvardijant jo jausmus ir veiksmus. Pašauktas vardu, pasuka galvą, žiūri į akis. Žaidžia savo rankytėmis (suneria, viena liečia kitą), susitelkdamas patiriamiems pojūčiams. Liečia kitų plaukus, ausis, nosį, akis. Žaidžiamas lietuvių liaudies žaidinimas „Katu, katu katutes“, žaidimai su vaiko kūno dalimis. „Kur nosytė, akytės?“.
Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštuoja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.	Pamatęs ateinančią mamą, šypsosi, tiesia rankas. Pasitikti ir išlydėti vaiką šiltai, su šypsena, panešioti, pagirti.
2-asis žingsnis Turi savo kūno išorės vaizdinius, atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti.	Parodo save neseniai darytose šeimos, vaikų grupės nuotraukose ir pasako savo vardą. Žaidžiami žaidimai, judinant rankes, kojeles, liečiant nugarytę, pilvuką. Žaidimas „Parodyk teisingai“. Žaidžia su minkštais kamuoliukais, vartosi tarp jų. Vartoti kūno dalių pavadinimus. Pasiūloma žaislų su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis (kepurėmis, kaspinais), stebi save nedūžtančiame veidrodyje. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats. Sudarant vaikui pasirinkimo situacijas, naudoti tik būtinus draudimus (kad nenukristų, nenusidegintų).
Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritrimo, palaikymo, pagrimo.	Vaikui skiriama pakankamai individualaus dėmesio – domimasi, ką jis veikia, pritrima žvilgsniu, šypsena, pagiriama, pasidžiaugiama pasiekimais.
3-iasis žingsnis Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis.	Atpažįsta savo daiktus. Jei mano, kad kitas ketina atimti jo žaislą, sako „Čia mano“ ir eina prie suaugusiojo pagalbos. Bendrauti su vaiku taip, kad šiam reikėtų sakyti: „aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. Dažnai įvardijami daiktai, kurie priklauso vaikui, paminint jo vardą. Komentuojant vaiko veiklą, būtinai paminėti vaiko vardą. Pasiūlyti žaidimų „mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt. Paklaustas, „Kas tu esi – berniukas ar mergaitė?“, teisingai atsako: „Berniukas“ arba „Mergaitė“. Bendraujant su vaikais tinkamose situacijose paminėti vaiko vardą ir lytį. Kalbėtis su vaikais, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės.
Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi,	Drąsinti vaikai, skatinti padėklamuoti, padainuoti. Pasidžiaugti, už tai paploti.

kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.	Kūrybinius vaikų darbelius pakabinami taip, kad visi juos galėtų matyti.
4-asis žingsnis Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.).	Vaikas būdamas linksmas arba ramus, gali suprasti ir paaiškinti, ką jaučia nuskriaustas bendraamžis. Siūlomos veiklos tyrinėjimams: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“.
Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.	Pasakoja auklėtojai, ką veikė per išėigines dienas, o šeimos nariams – ką veikė darželyje. Bando nutylėti savo prasižengimus. Vaikai skatinti kalbėti apie tai, ko auklėtoja nematė. Domimasi jų įspūdžiais, jausmais, pasakojama vaikams apie save tai, ko jie nematė. Giriasi, kad turi daug draugų, kad auklėtoja yra jo draugė. Stebėti, ar neatsiranda nepakankamo savęs vertinimo ženklų (nuleista galva ar pečiai), ir pasidomėti, kas atsitiko? Kodėl? Dažnai kartoti, kad vaikas yra ypatingas ir svarbus kitiems grupėje.
5-asis žingsnis Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė).	Kalbama su vaiku apie jo praeitį, dabartį, ateitį. Pasiūloma veikla tyrinėjimams: „Mano kūnas, pomėgiai, norai.“ Kuriam knygele „Čia aš“. Žaidžia žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje.
Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus.	Žino, kas sudaro šeimą, išvardina šeimos narių vardus. Dažnai pasakoja, ką veikė namuose su mama, tėčiu ar kitais šeimos nariais. Dažnai kalbėtis su vaikais apie jų šeimas, tėvelių darbus, šventes, organizuoti šeimos dienas darželyje, išvykas į darbo vietas. Grupėje svečiuojasi tėveliai, pasakoja apie savo profesiją. Turėti vaiko šeimos, grupės nuotraukų albumėlius. Rengia grupės šventes, prisistatymus tėvams, kitoms darželio grupėms.
Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo,	Kalbėtis su vaikais apie tai, kas yra gerai, o kas blogai. Skatinti ir girti vaiką, tai siejant su jo asmeniu, išsakyti pastabas konkrečiam jo poelgiui ar veiksmui, nesiejant su jo asmenybe. Vaikai skatinami įtraukti į savo žaidimus mažiau populiarius vaikus,

siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.	sakyti komplimentus vienas kitam, žaisti žaidimą „Kas mane pagirs?“ Įžeidus, nuskriaudus draugą paskatinti atsiprašyti ir jam pasakyti 3–5 malonius dalykus. Dažniau kreipiamasi į vaiką vardu, pagiriant ir jį, ir jo gebėjimus.
6-asis žingsnis Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksminėti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimančiam su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių.	Nupiešia save ir draugu portretus pakomentuoja, kaip atrodo, ką turi, ką veikia, pasako ką nors apie šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Pasiūlyti idėjų savęs, šeimos, kitų žmonių, jų grupių, Tėvynės tyrinėjimams. Pristatyti vaiko ir tėvų pomėgius vakaronėse, parodose ir kt. Leisti vaikui vis daugiau rinktis pačiam, nepažeidžiant savo ir kitų saugumo bei nustatytų elgesio taisyklių. Paskatinti pastebėti juokingą pusę savo klaidose. Skatinti juos pozityviai reaguoti į savo klaidas. Sąmoningai suklysti, pademonstruojant, kaip galima juoktis iš savo apsirikimų.
Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę.	Pokalbiai apie fizines savybes. „Ką aš mėgstu?“ „Mano šeima.“
Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.).	Pasiūloma idėjų veiklai skatinančiai tyrinėti kitų palankumo ir nepalankumo ženklus. Žaidimas „Linksmieji veideliai“.
REKOMENDACIJOS	
• Ugdykite vaiko pasitikėjimą savimi. • Neakcentuokite nesėkmių, didinkite vaiko autoritetą tarp grupės draugų. • Priimkite vaiką tokį, koks jis yra, atraskite, už ką jį girti. • Pasitarkite vaiko nuotraukas (praityje, dabartyje), kalbėkite apie tai, kas buvo ir yra, padėdami suvokti savo gyvenimo tęstinumą. • Jei vaikas perdėtai nepasitiki savimi ar, priešingai, įkyriai siekia dėmesio, gali būti, kad šeimoje gauna mažai dėmesio arba yra nuolat baramas, arba, priešingai, jam neleidžiama būti savarankiškam (išsiugdo „išminktą bejėgiškumą“). Kantriai išklauskite vaiką, nuoširdžiai džiaukitės jo darbu, dažnai paskatinkite. Pamažu ilginkite laiko tarpą tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą. • Sudarykite sąlygas išbandyti įvairių veiklų, kad geriau suprastų savo galimybes.	

SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais.	
Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.	
1-asi žingsnis Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą.	Padėti vaikui pajusti prierašumą prie juo besirūpinančio auklėtojo. Pasitikus vaiką ryte jam nusišypsoti, jį paglostyti, panešioti, pažaisti su juo veidas prieš veidą, pasiūlyti vaikui įdomių žaislų, užtikrinti vienodą dienos ritmą grupėje ir namuose. Pakalbėjus su tėveliais taikyti tokius pačius, kaip ir namuose, vaiko ramino būdus.
Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.	Rodyti dėmesį vaikui, jam – pažiūrėti nusišypsoti, pakalbinti, panešioti, pažaisti su juo. Bendraujant prisitaikyti prie vaiko bendravimo ritmo – atsakyti šypsena į vaiko šypseną, pakartoti vaiko sakomus žodžius ir, atvirkščiai, nusišypsoti ir palaukti, kol vaikas atsakys šypsena, kalbėti ir palaukti vaiko atsako. Stebėti ir reaguoti į vaiko rodomus ženklus apie norą būti paimtam ant rankų (tiesia rankas), pažaisti (duoda žaisliuką, veda prie žaislų) ir kt.
2-asis žingsnis Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo.	Susidomi kitais vaikais ir žaidimais. Sukuriami ir laikomasi atsisveikinimo su tėvais ritualų: apsikabinti, palinkėti smagių žaidimų, pasakyti, kada ateis pasiimti, susitarti, kad dar galės pamojuoti per langą, palikti savo nuotraukėlę, žaislą iš namų ir kt. Grupėje turėti įdomių žaislų, žaidimų ir kurį laiką pažaisti su vaiku, kol nusiramins ir įsitrauks į grupės veiklą.
Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos.	Pastebėti, kada vaikui reikia auklėtojo dėmesio, ir padrąsinti paskatinti jį. Stengtis, kad auklėtojo bendravimas su vaiku būtų pozityvus. Vaikui supykus, užsispyrus aiškintis pykčio priežastis. Padėti vaikui išreikšti savo nuotaiką, emocijas. Žaidžiama su vaiku taip, kad šis lyderiautų, tampant trūkstamos informacijos teikėju, pagalbininku. Pritariančia ar nepritariančia veido mimika reaguojama į tinkamus ar netinkamus vaiko veiksmus, poelgius.
Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.	Pirmiausia parodoma vaikams nauja aplinka, joje pažaisdžiama. Vaikams padodomi nauji žaislai, kaip su jais elgtis.
3-iasis žingsnis Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors naują, kai šalia yra juo	Bendradarbiauti su vaiko tėvais, sužinant naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie praleistą dieną. Dažnai kartoja „Aš pats“, nesileidžia

besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo ar matomas netoliese.	nurengiamas, aprengiamas, bando tai padaryti pats. Pasiūlomi žaidimai (suvert raištelius, užsek sagas...) Visuomet vaikui padėti, kai jam reikia pagalbos. Žaidžiant su vaiku skatiname jo savarankiškumą. Siūloma žaisti žaidimus: kavinė, parduotuvė, mašinų servisas... Kalbėtis su vaiku apie tai, kas žaidžiama. Kai vaikas sako „Ne“, priešgyniauja arba užsispiria pasiūlyti veiklą, kad vaiko dėmesys būtų nukreiptas į kokią nors veiklą (eime palaistykime gėlytę, nupieškime piešinėlį tėveliams...) Į grupę kviečiami tėveliai ar seneliai, kad vaikai pratintųsi bendrauti su nepažįstamais žmonėmis.
4-ais žingsnis Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju.	Vaikams pasiūloma veiklos, per kurią reikia kalbėti apie šeimą. Atsinešti vaiko ir šeimos fotografijas. Organizuojamos šeimos dienos grupėje. Tėveliai dalyvauja grupės veikloje (tėvų savanorystė), seka pasakas, kuria dailės darbelius. Dėl vaikų ugdymo, išvykų, švenčių ir kt. tartis su vaikais bei jų tėvais. Organizuojami stalo žaidimų vakarai su tėveliais. Klausytis vaikų, skatinti pasakyti savo norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti. Auklėtoja padeda vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį, vaikui supykus, paskatina kalbėti apie tai, kas jį supykė, padeda rasti tinkamą išeitį, nusiraminti.
Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.	Vaikas kalbasi su į grupę pakviesta tautodailininke, stebėdamas jos veiklą ir pats bando tapyti, piešti. Kviesiti į grupę kviečiami vaikams įdomūs žmonės, vaikai skatinami ką nors veikti drauge.
5-asis žingsnis Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.	Vaikams prašant įsitraukiama į jų žaidimus, atliekant antraeilius vaidmenis, palaikant jų sumanymus, užduodant klausimų, padedančių plėtoti žaidimą. Su vaikais kalbamas apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Sudaromos grupės taisyklės. Žaidimų metu, imituoja, išbando suaugusiųjų darbus atitinkamoms situacijoms, pasirenka tinkančius elgesio būdus.
Drąsiai bendrauja su mažiau	Skatinama vaikus bendrauti su grupės svečiais, papasakojant

pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.	apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbėtis, kartu su vaikais sugalvojant jiems klausimų. Vykstama į išvykas, kuriose bendraujama su įvairiais žmonėmis.
6-asis žingsnis Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais. Tariausi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešišškai. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę.	Vaikai kečia netinkamus bendravimo su suaugusiais būdus sieks geranoriškai bendrauti. Vaikai sudaro dienotvarkę, tariausi dėl jos pakeitimų. Kuria elgesio grupėje taisykles. Išsakys savo nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. Išmoka būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, senelių, draugų).
Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.	Aiškinsi bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus. Vaikai pasakoja atsitikimus su suaugusiais, svarsto kaip kitą kartą panašiose situacijose jie galėtų elgtis.

REKOMENDACIJOS

- Atidžiai stebėkite vaiko elgesį, siekdami geriau suprasti jos (jo) bendravimo būdą. Iš pradžių gali tekti priimti vaiko žaidimo (bendravimo) taisykles, pamažu mokant tinkamesnių bendravimo formų.
- Ugdykite supratimą apie įvairias užuominas, kurias siunčia suaugusieji, pvz., kai vaikas per daug ir neadekvačiai kalba, suaugusysis gali pasakyti: „Na, aš nebeturiu laiko, man reikia plauti indus...“ (užuot pasakius: „Tu per daug kalbi!“).
- Formuoti gebėjimus, kaip reikia atkreipti į save aplinkinių dėmesį, kaip paprašyti pagalbos (ar daikto), kokio garsumo balsu kalbėti.
- Bendraudami su vaiku, žiūrėkite į jį, kalbėdami su juo stenkitės, kad jis matytų jūsų veido išraišką.
- Kalbėkite su vaiku aiškiai, paprastais, trumpais sakiniais. Su neprisigirdinčiu vaiku kalbėkite garsiau.

SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Pasiekimai

Vaikų veiksenos

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.

Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariausi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

1-asis žingsnis

Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.

Pamatęs kitą vaiką, žiūri jam į veidą, bando paliesti akis, nosį, plaukus.
Pravirksta, jeigu verkia kitas vaikas, nusišypso, jei kitas vaikas šypsosi.
Skatinti bendrauti, žaisti šalia kito vaiko. Duoti tų pačių žaislų, tačiau stebėti, kad jie neužsigautų.

2-asis žingsnis Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.	Vaikas šypsosi žiūrėdamas į kitą vaiką Norėdamas žaislo vaikas ima ir iš kito vaiko. Negalėdamas paimti norimo žaislo gali ir suduoti kitam vaikui. Skatinti vaikus dalintis žaislais, mokyti žaisti šalia kito vaiko. Siūlyti bendrus žaidimus (statyti namelius gyvūnėliams, ruošti pietus lėlytėms...)
3-iasis žingsnis Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.	Vaikas stebi, ką daro kitas pakartoja jo veiksmus. Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikai mokytųsi žaisti kartu (organizuoti mašinų lenktines, kartu su draugu statyti bokštą iš kaladėlių...) Vaikas ima tą patį arba tokį patį žaislą ir mėgdžioja kito veiksmus. Jei kitas nori atimti žaislą, jo nepaleidžia, bėga šalin, rėkia. Pakomentuoti draugiškus vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti įsitraukti į bendrą žaidimą (ridenti kamuolį draugui, surengti sporto rungtynes...) Užtikrinti vaiko saugumą. Vaikas skatinamas išreikšti nepasitenkinimą, kai kiti vaikai daro ką nors ne taip. Greitai atsiliepiama į vaikų pagalbos prašymus, padedama vaikui, kai nesiseka.
4-asis žingsnis Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą).	Pasigamina „Gerų poelgių kraiteliui“ simbolines korteles, „Mandagus“, „Paslaugus“, „Geras žaidimų draugas“. Jas naudoja dėkodami draugams už gerus jų poelgius. Skiriama pakankamai laiko ir vietos vaikų bendriems žaidimams. Pvz. „Tunelis“, „Karuselė“. Naudojamas smėlio laikrodis, susitarimai ir kiti būdai, padedantys vaikams palaukti savo eilės, paprašyti žaislo, tartis dėl žaislo, žaisti juo kartu.
Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba nei jis kalbančio vaiko sumanymus. Tariausi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą.	Vaikas duoda žaislą kitam, jei šis labai jo nori. Priimtinius ir nepriimtinius vaiko veiksmus komentuojami, primenant elgesio taisykles. Mokoma pasakyti sau „ne“, kai norisi pasielgti netinkamai. Įvairiose situacijose atkreipiamas vaiko dėmesys į jo veiksmų pasekmes kitam. Vengiama lyginti vaikus, vartojant žodžius „geresnis“, „blogesnis“.
Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.	Vaikas kasdien laukia savo draugės, kol ši ateis į darželį, ir žaidžia su ja lėlių kampelyje. Skatinama ir palaikomos vaikų draugystės.
5-asis žingsnis Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar	Naudoja susidraugavimo būdus, mandagiai pasisveikina, siūlo žaisti, tinkamai elgiasi. Pats sugalvoja žaidimą ir pakviečia kitus žaisti. Siūlyti įvairios veiklos, turtingančių vaiko patirtį apie

priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos.	bendruomenę, žmones, jų veiklą, panašumus ir skirtumus.(pokalbiai, paskojimai ryto rato metu). Auklėtoja tarpininkauja vaikams ieškant išeičių konfliktinėje situacijoje.
Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.	Pasiūlyti veiklos, kurioje keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, skatinti bendradarbiavimą.
6-asis žingsnis Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja.	Į grupę kasdien atsineša vis kitą žaislą, kad galėtų su juo žaisti kartu su kitais. Leidžia kitiems pažaisti su savo žaislu. Sudaryti galimybes vaikams gauti naujų įspūdžių, galinčių praturtinti jų žaidimus.
Taikiai žaidimų sumanymų ir veiklos. diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems.	Atkreipiamas vaikų dėmesys į tinkamus jų poelgius bei santykius su kitais, pabrėžiant, kad tai padeda visiems pasijusti laimingesniems. Paskatinant vaikus aiškintis, kas yra gerai, o kas blogai. Kartu su vaikais kuriamos taisyklės, susitarimai, pasiryžtama jų laikytis.
Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.	Pasako, kuris vaikas yra jo draugas Kalbasi apie draugus ir draugystę. Žaidžia bendrus žaidimus: „Surask draugą“. „Šiaudų kūlis“ „Mano kėdė šalia tuščia“.
REKOMENDACIJOS	
• Neįkyriai sudarykite galimybes užmegzti santykį su kitais vaikais. Galite paprašyti, kad kitas vaikas ką nors paduotų, palaikytų, pasakytų ir pan. • Skatinti bendrauti, žaisti šalia kito vaiko. • Formuoti vaiko suvokimą apie kitų vaikų neverbalinę kalbą (mimiką, judesius, kt.).	

4.1.3. BENDRAUJANTIS

SAKYTINĖ KALBA	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.	
Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.	
1-asis žingsnis Klausymas Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo toną.	Gestais parodo, kad klausosi ir supranta (purto galvą, linksi, ploja delniukais, pradeda verkšlenti), parodo mimika (nukreipia akis, sukiojasi, ieškodamas pavadinto daikto), visu kūnu (prieina, nueina, atsisėda, gulasi). Tiesiog kalbėti su vaiku. Kalbėti apie tai, ką tuomet darote ir matote.
Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmams atsakyti į klausimus.	Kasdien grupės aplinką papildyti naujais daiktais, žaislais, juos vaikui nuolat įvardijant. Vaikai žaidinami, sakant trumpus eilėraštukus, pvz., „Virė virė košė“. Žaisti žaidimus: „Kas pasislėpė?“, „Ko neliko?“, „Kur pasislėpė?“ ir kt.
Kalbėjimas Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis.	Čiauška garsų junginius, savo kalba kartoja paprastus jam sakomus žodžius: „ačiū“, „nėra“, „noriu“, „duok“ ir kt. Skatinti vaiką tarti jo čiauškėjimo garsus, garsų junginius, jo netariamus garsus ir garsų junginius. Vaikai skatinami mėgdžioti trumpus žodelius: „Kaip šuniukas loja?“, „Kas paskė „miau“?
Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti, palydėti juos judesiu.	Vaikas atsisveikina: „Ate ate!“ Kalbėtis su vaiku taisyklingai tariant garsus ir žodžius. Kad susidarytų ryšys tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio, intonacija pabrėžto žodžio ir daikto ar veiksmo, rodymas turi sutapti labai daug sykių.
2-asis žingsnis Klausymas Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoją į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą.	Mimika, gestais, trumpais žodeliais atsako į suaugusiojo klausimus, prašymus. Mimika, gestais, kalba reaguoją į vaikų kalbą. Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius, tą patį dalyką nusakyti kuo įvairesniais žodžiais.
Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštukus, pasakas, pasakojimus, su dienvakariu susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du	Kūno judesiais, garsais, trumpais žodeliais atliepia jam skaitomą trumpą tekstuką. Teigiamai arba neigiamai reaguoją į prašymus, siūlymus. Taisyklingai vadinti su juo bendraujančius suaugusiuosius, įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Skatinti vaiko klausinėjimą. Kalbant su vaiku sudaryti ryšį tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio. Sutapatinti žodžio tarimą su daikto ar veiksmo rodymu. Šokuoja kaip varlė, linguoja kaip meškutis.

vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus.	
Kalbėjimas Norai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmais, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose.	Palaikomas vaiko noras tarti, kartoti žodžius. Žaidinimai „Mylu, mylu“, „Opa-opa“.
Dviejų trijų žodžių sakiniams kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori.	Pastebėti, kuo vaikas domisi, į ką žiūri, ką rodo, ko klausia, išreikšti. Vaikas skatinamas kalbėti jam padedant pasakyti žodžius.
Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinius.	Vaikas skatinamas kartoti dainelių, eilėraščių, žaidimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba. Žaisti su vaiku žaidimus, kurių metu vaikui reikėtų šokinėti, pliaukšėti delnais, šokti. „Pagausiu, pagausiu“, rateliai „Labas rytas, vovė“.
3-iasis žingsnis Klausymas Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis viena paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus.	Mėgsta klausytis jau žinomų kūrinių eilėraščių, suklūsta išgirdęs jau girdėtą pasakojimą. Skaityti ir pasakoti vaikams apie kitus vaikus, artimiausios aplinkos daiktus, gyvūnius. Skaitant aiškiai tarti žodžius, perteikti skaitomo kūrinio emocijas. Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus.
Kalbėjimas 3–4 žodžių sakiniams kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“.	Skatinti vaiką nuolat pasakoti apie save, savo norus, rūpesčius, šeimos narius. Skaitant kūrinių siūlyti pabaigti sakinį, sugalvoti istorijos pabaigą. Užduoti klausimus apie skaitytą istoriją (Kodėl? Kur?...). Skatinti vaiką nusakyti aplinkos reiškinių savybes, ieškoti įvykių priežasčių ir pasekmių, pasakoti apie tai, kas vyksta ar vyko aplink vaiką. Kalbant skatinti vaiką vartoti mandagumo žodelius.
Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus.	Įvairiose bendravimo situacijose nuolat klausinėti vaiko apie jį patį, apie tai, ką jis veikia, ko nori, ką mėgsta, skatinti apie tai pasakoti.
Kalba kelių žodžių sakiniams, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį.	Skatinti vaiko kalbėjimą, pateikiant taisyklingo kalbėjimo modelius.
Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.	Deklamuoti eilėraštus, užbaigti žinomą pasaką (pvz. „Ropė“, „Katinėlis ir gaidelis“). Kartoti girdėtus eilėraštus, dainuoti daineles, žaisti žaidimus skatinančius kalbėjimą. Pasidžiaugti vaiko pastangomis pasakojant, deklamuojant.
4-asis žingsnis Klausymas Klausosi aplinkinių pokalbių,	Klauso sekamų pasakų, tekstų ne tik literatūrine kalba, bet ir

sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinių literatūrine kalba, tarmiškai.	tarmiškai.
Kalbėjimas Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikė ir veikia. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius.	Skatinti vaiką įvairiose bendravimo situacijose gyvai kalbėtis su draugais. Bendraujant su suaugusiais, vartoti elementarius mandagumo žodžius.
Kalba, pasakoja apie tai, ką mato, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius.	Skatinti vaiką kalbėti apie dabartinę ir buvusią ir buvusią veiklą, esamus ir buvusius išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius.
Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus.	Džiaugtis kiekvienu vaiko žodinės kūrybos, bandymu, neprieštarauti. Vaiko kalbos jausmą žadinamas emocija, ekspresyvia ir vaizdinga kalba.
Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.	Deklamuoja savo kūrybos eilėraštuką. Siekti, kad vaikas girdėtų vaizdingą kalbą.
5-asis žingsnis Klausymas Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių), apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius klausosi gyvai, įrašų. Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba.	Klausosi gamtos garsų, paukščių garsų pamėgdžiojimo įrašų. Grupėje turėti enciklopedijų, lankstinukų. Skaityti įvairių žanrų tekstus (pvz., skelbimus, reklamines skrajutes, įvairių enciklopedijų tekstus.) Skaitomos lietuvių liaudies pasakos: „Gulbė – karaliaus pati“, „Gaidys, šuo ir lapė“ ir kt.
Kalbėjimas Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis.	Pasakoja apie save ir šeimą, savo draugus. Komentuoja savo pasakojimus. Deklamuoja eilėraščius, žaidžia žaidimą „Kokį garsą išgirdau?“. Plojimu skirsto savo vardą ir skiemenis. Seka pasakas be galo. Skaičiuotes ploja. Varto knygeles, dėlioja raideles. Atpažįsta užrašytą savo vardą spausdintinėmis raidėmis. Skaito, kuria istorijas pagal paveikslėlius. Žaidžia stalo žaidimą „Sudėliok paveikslėlius“. Varto nuotraukų albumus. Su vaikais kalbama apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. Plečiant jo žodyną, turtinti jį įvairiais techniniais terminais.
Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami	Skatina vaiką kalbėti apie nutikimą, patirtį prisimenant kuo daugiau įvykio aplinkybių, detalių, pateikiant vaikui įvairių

su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniams. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį.	klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą: kur tai nutiko, ką ten girdėjai, ką tada jautei ir kt. Būti dėmesingu pasakojimo klausytoju.
Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius, prieveiksnius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose.	„Kalbant su vaiku vartoti įvairias kalbos dalis (dalyvius, veiksmažodžių laikų įvairovę, įvairius būdvardžių laipsnius, išiktukus, jaustukus ir pan.).
Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštnkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.	Vaikai kuria eilėraštnkus, žaidžia klausimų-atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus. Įvairiai inicijuoja eilėraščių, istorijų, pasakų kūrimą, pvz., kitaip sugalvoja pasakos pradžių ar pabaigą, atvirkštinę pasaką.
6-asis žingsnis Klausymas Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų.	Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas. Ugdymo veikloje klausytis įvairios stilistikos tekstų, samprotauja.
Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius.	Suvokia pasakojimo turinį, išskiria ir aptaria su vaiku pasakojimo eigą. Žaidžia žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoja inscenizuoja. Klausosi sekamų lietuvių liaudies pasakų skirtingomis tarmėmis, bando jas pamėgdžioti.
Kalbėjimas Kalba natūraliai atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius, sinonimus, antonimus ir (kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku,	Sudaroma kuo daugiau ir įvairesnių bendravimo situacijų, kurios inicijuoja turiningus vaikų pokalbius apie jiems įdomius daiktus, poelgius, reiškinius, nutikimus, vartojant jiems mažiau girdimus, sudėtingesnės sandaros žodžius. Vaikai klausinėja apie tai, kas jiems įdomu, negirdėta, diskutuoja apie tai tarpusavyje ir su auklėtoja. Vaikai reikiamą informaciją perduoda kitiems. Inicijuojami įvairūs vaikų žodžių žaidimai, pasakojimų būdai: spontaniški ir atkuriamieji, kūrybiniai, fantastiniai. Išmėgina kalbinės raiškos priemones, kuria dialogus, inscenizuoja, vaidina.

suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų grupei.	
Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę.	Žaidžia įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus. Dainuoja ritmines daineles, kurių pavadinimai prasideda ar baigiasi nurodytu garsu.
Komentuoja meno kūrinius, atpsakoja pasakas, padavimus. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą.	Klausosi pasakojimų apie jiems nepažįstamą patirtį kuria pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus, vartoja išgalvotus žodžius, kalbą.

REKOMENDACIJOS

- Padėkite vaikui išgirsti ir suprasti įvairius garsus sklindančius įvairioje erdvėje. Sudarykite situacijas, kurios padėtų vaikui suprasti, iš kur sklinda garsas.
- Jei būtina, užduotis, nurodymus pateikite vaizdžiai (paveikslėliais ar jų serija).
- Norėdami atkreipti į save dėmesį, naudokite ryškius simbolius (spalvotą skritulį, pan.).
- Jei vaikas kalba, bet kalba netaisyklinga, modeliukite taisyklingas frazes, pvz., kaip paprašyti, išreikšti savo jausmus ir pan.
- Stebėkite, kaip vaikas išsako poreikius, mokykitės suprasti neverbalinę jo kalbą.
- Jei vaikas stengiasi kalbėti, būkite kantrūs, netaisykite kiekvienos jo klaidos.
- Jei blogai suvokia tekstą, rodykite jam paveikslėlius.
- Jei kalba neišlavėjusi, bet vaikas gerai taria, skatinkite žaisti žodžių žaidimus – sugalvoti įdomių vardų, pavadinimų veikėjams, žaislams, rimuoti žodžius ir pan.
- Išnaudokite spontaniškas, ypač problemines, kalbai ugdyti palankias situacijas, pvz., jei vaikas rodo „ten“ (prašydamas daikto), modeliukite frazę, pvz., „prašau duoti“ (arba „lėlė“) ir pan. Padėkite suprasti, kad kalbėdamas vaikas gali pakeisti situaciją.
- Iš pradžių vartokite vaikui gerai suprantamus žodžius, pamažu įveskite naujų žodžių.
- Draugiškai pataisykite blogai tariamą žodį, tačiau tai darykite neįkyriai.

RAŠYTINĖ KALBA

Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.	
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.	
1-asis žingsnis Skaitymas Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiais.	Sukuriama knygų aplinką, kad vaikas galėtų pačiais įvairiausiais būdais pažinti knygeles : vartinėti, žiūrėti paveikslėlius, kramtyti, žaisti. Pasisodinus kūdikį ant kelių, kartu vartyti, žiūrėti paveikslėlius, kalbėti.
Rašymas Stebi rašančius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas.	Domisi pieštukais, rašikliais. Sudaromos situacijos, kuriose vaikai mato kaip rašome.
2-asis žingsnis Skaitymas Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, noro, kad	Laikant vaiką ant kelių, skaityti knygutę. Leisti vaikui pačiam laikyti knygutę. Pamatęs aplinkoje parašytas raides, nupieštus simbolius, klausia: „Kas čia?“ versti lapus. Rodyti vaikui knygelių paveikslėlius, kalbėti apie juos. Vartant ir skaitant

jas paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius.	knygeles skatinti vaikų žodinę ir kūno kalbą. Skaitomų kūrinių tekstą sieti su jo gyvenimu.
Rašymas Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.	Vaikas skatinamas braukti popieriaus lape pieštukais, kreidelėmis. Įvairiomis priemonėmis papildoma vaiko rašytinė aplinka. Vaiko rašinėjimams parūpinama popieriaus ir jo amžiui tinkančių įvairių rašiklių.
3-iasis žingsnis Skaitymas Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradeda pažinti aplinkoje esančius simbolius.	Vaikas nori, kad knygelė būtų skaitoma po kelis kartus, nekeičiant teksto. Skaityti kelis kartus per dieną tekstukus, kuriuose kartojasi tie patys žodžiai. Skaityti normaliai, vengti vaikiškų intonacijų, teatrališkumo. Skirtingai perteikti atskirų personažų kalbą. Skaitant sudaryti sąlygas vaikui matyti parašytą tekstą. Vaikas skatinamas pavadinti matomas knygoje iliustracijas. Nuolat atkreipiamas vaikų dėmesys į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, aiškinama jų reikšmė.
Rašymas Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigalioja vertikalias ir horizontalias linijas.	Pozityviai vertinamos vaiko pastangos piešti. Džiaugiamasi jo pasiekimais. Skatinama keverzonėmis reikšti savo mintis. Siūloma parašyti laišką (Kalėdų seneliui, mamai...), ieškoma knygoje savo vardo raidelės.
4-asis žingsnis Skaitymas Domisi skaitymu „Skaity“ knygių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuluoti įvairioje veikloje.	Įvairioje bendravimo aplinkoje vartyto žurnalus knygas, bukletus ar skrajutes. Vaiką skatinami domėtis suaugusiojo skaitomu tekstu suteikiant jam informacijos apie skaitymą. Vaikui užduodamas klausimas apie tai, ką „perskaitė“. Atsakymai užrašomi duodami jam paskaityti. Vaiko „perskaitytą“ tekstą pasiūloma iliustruoti.
Rašymas Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.). Piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuluoti įvairioje veikloje.	Vaiko paveikslėlyje matomos raidės „o“, „i“ ir raidės „a“ elementai. Vaikas įrašo savo vardą. Turtinama vaiko aplinką įvairiais rašikliais, sudaroma galimybė pažinti kompiuterį. Skatinama užrašyti savo vardą, pavardę, norus, pasirašyti po dailės darbais. Veriami vardo, pavardės raidžių karoliai. Ieškoma aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės. Klijuojami iškirpti skaitmenys ir raidės ar apibrėžiami jų trafaretai. Kuriamos knygelės „Fantazuojame“, „Sapnavau, sapnavau“, „Svajonių svajonė“.
5-asis žingsnis Skaitymas Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo	Grupėje kuriama kuo įvairesnė raidžių aplinka. Skaityti tekstukus, kuriuose žaidžiama su kalbos garsais, kurie atspindi vaiko pažįstamas raides. Skatinti vaiką kurti istorijas, pasakas apie raides. Skatinama vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles,

pavadinimą ir specifinę grafinę raidą. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus.	nupieštus piešinius, atliktus darbelius, nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, ištiktukais, dalyviais, prieveiksmiais. Vaikus kuria rankų darbo knygeles su paslaptinomis durelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt. Padėti pajusti vaikams ryšį tarp vaizdo ir žodžio „skaitant“ iliustracijas. Skatinti vaikai skatinami sugalvoti rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstus.
Rašymas Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.).	Su vaikais kuriama reklama, informacinė laikraščio skiltis, skelbimai, sveikinimai, kvietimai, sveikinimai, dienotvarkės, orų prognozės suvestinės ir pan.
Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijotais sakiniiais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius).	Kopijuoja aplinkos daiktų pavadinimus, atskiras raides, žodžius. Klįjuoja iškirptas raides, apibrėžia jų trafaretus. Rašo savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. Skaitytas pasakas atvaizduoja įvairiomis schemomis, grafikais. Skatinama vaiką pasirašyti savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu. Skatinama vaiką pasirašyti savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu.
6-asis žingsnis Skaitymas Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tektais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį.	Grupės knygų kampelį nuolat papildoma įvairių žanrų knygomis, rašytiniais tektais. Kalbasi apie skaitomo teksto veiksmą, kokie įvykiai aprašyti. Susieja perskaitytą tekstą su patirtimi. Skaitant knygeles, atkreipiamas vaiko dėmesys į atskiras raides, žodžius, teksto dėstymą įvairaus žanro knygose. Sudaro vaiko vardo, jo artimųjų vardų raidžių abėcėlės (t.y., asmeninį vaiko raidžių žodynėlį).
Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėje, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus.	Vaikas eidamas gatve skaito gatvės pavadinimą atpažįsta artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaito įvairias trumpas iškalbas.

Rašymas Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.	Vaikas kuria įvairius laiškus, žinutes, imituoja suaugusiųjų rašymą. Tekstą papildo įvairiais simboliais, piešiniais. Reikiamus simbolius suranda knygose, skrajutėse.
REKOMENDACIJOS	
• Leiskite vaikui atlikti rašymo užduotis smėlyje, kreidele ant šaligatvio ir pan. Skatinkite popieriaus lape braižyti stambesnes linijas. • Papuoškite grupę raidėmis, paprastais esminiais žodžiais, siekite juos su metų laikais, vaikų vardais ir kt. • Duokite dėlionę iš 2–3 dalių, priešais padėkite užbaigto daikto (dėlionės) pavyzdį. • Duokite skaityti ne tik knygą, bet spalvotą plakatą, reklamą, nuotraukų albumą ir pan. Prašykite, kad vaikas įvardytų, ką mato. • Skaityti rinkitės paprastus tekstus su pasikartojančiais įvykiais (pasakas „Raudonkepuraite“, „Vilkas ir ožiukai“ ir kt.). • Kartu su vaiku kasdien skaityti knygas. Organizuojama vaiko vardo raidžių dieną. Prašykite tas raides nuspalvinti. • Jei prašote vaiko spalvinti, braižyti, piešti, pritaikykite vaiko galimybėms popierių ir priemones. Kartais vaikui lengviau, kai popierius standus, pritvirtintas prie stalo, pieštukas stambus ir kt. • Jei vaikui, priešingai, lengviau atlikti smulkius judesius, duokite štrichuoti, taškuoti, taikyti kitus rašymo (spalvinimo) būdus.	

4.1.4. SMALSUS

APLINKOS PAŽINIMAS	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	
Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.	
1-asis žingsnis Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus.	Apžiūrinėja naują aplinką, savo rankas, paduotus daiktus, trumpam atkreipia dėmesį į save veidrodyje. Aplinkoje turėti žaislų, spalvotų, kontrastingo dizaino daiktų, su kuriais kūdikiai gali pradėti susipažinti, atpažinti, išbandyti. Vaikui rodyti jo atvaizdą veidrodyje.
Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius.	Liečia, ragauja, uodžia, krato, daužo daiktus, žaislus. Vaikui padėti pamatyti daiktus iš skirtingų perspektyvų, pvz., iš arti ar toli, iš priekio, iš šono, tyrinėti juos visais pojūčiais (matyti spalvas, liesti skirtingus paviršius, girdėti skleidžiamą garsą).

Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.	Bando pasiekti, paimti, paliesti, paragauti, pauostyti, pajudinti, sudėti vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus. Liesti vaiką, švelniai, saugiai imti ant rankų. Parodyti, kad dalijatės su kūdikiu malonumu ir atradimais.
2-asis žingsnis Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).	Vaikai skatinami išbandyti daiktus kaip įrankius, juos pavadinti (šukos, dantų šepetukas). Parodoma, kas daroma su tuo daiktu, jį pavadinant. Dėlioti dviejų, trijų dalių dėlionės, sujungti du stambius konstruktorius, dėlioti kaladėles. Kartu su vaiku laistyti grupėje augančias gėles.
3-iasis žingsnis Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.	Kalbėdami taisyklingai, pavadina kai kuriuos augalus ar gyvūnus, savo kūno dalis. Atkreipia dėmesį į nematytus daiktus, klausinėja, kaip vadinasi, kas tai yra... Pasako, kai šalta ar šilta. Padeda prižiūrėti grupėje esančius augalus. Džiaugiasi pamatę savo pažįstamą aplinką (darželį, namą, kuriame gyvena), orientuojasi darželyje. Pasako savo vardą ir pavardę, parodo ir pasako, kiek turi metų. Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje (lauke, kaime...). Žiūrint paveikslėlius, skatinti kalbėti apie tai, ką matome. Padėti vaikui išsakyti savo supratimą. Mokyti savo kūno dalių pavadinimų, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą. Rodyti kiekvienam vaikui, kad juo rūpinamasi, bendrauti su kiekvieno vaiko artimaisiais.
4-asis žingsnis Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasakojų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).	Pastebi gyvūnus, jų išskirtinius bruožus (kailis, uodega, nagai, spalva ir pan.), klausia vardo, ką valgo ir pan. Bando paliesti augalo lapus, medžio žievę, pauostyti žiedą, paragauti. Stebi, kas atsitiks judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant). Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygose, nuotraukas, patys aiškina, ką mato, klausia. Stebi augalus ir gyvūnus gamtoje ir namų (ūkio) aplinkoje, žiūri paveikslėlius ir klausyti skaitymo apie naminius ir laukinius gyvūnus. Klausosi lietuvių liaudies pasakos „Vištytė ir gaidelis“ M. Vainilaičio eilėraščio „Ažuolas“. Žaidžia žaidimus „Neišmindyk daržo“, „Pasakyk ką jauti“. Paaiškinama kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. Stebi dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Aplinkoje vykstančius reiškinius ne tik stebi, bet vaizduoja piešiniais.
5-asis žingsnis	

Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra). Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas.	Mėgdžioja gyvūnų balsus. Domisi gyvūnų jaunikliais, jų panašumu į tėvus, elgsena. Mėgsta išvykas į gamtą, muziejų, ūkį ar į tėvų darbovietes. Išvykose rodo susidomėjimą, atlieka mažas užduotis, aktyviai dalyvauja aptariant, ką patyrė, išsiaiškino. Stebi metų laikų kaitos požymius. Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, muziką, nesudėtingą vaizdinę informaciją. Organizuojamos vaikų išvykos į gamtą, muziejus, ūkius, tėvų darbovietes. Surengiama parodėlė grupėje iš rastų įdomių daiktų, gamtinės medžiagos (akmenukai, plunksnos, sėklos, lapai ir t. t.), piešinių, paveikslukų, bukletukų ir pan.
Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar pvz., dailės studiją.	Vaikams suteikiama proga išbandyti techniką, kuri padeda tyrinėti judėjimą, pvz., ratai, skridiniai, magnetai, sūpynės. Skatinami domėtis šeimos tradicijomis ir apie jas kalbėti. Darželyje švenčiamos šventės, laikomasi tradicijų.
6-asis žingsnis Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius.	Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius (pvz., kūno dangą, galūnių, snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą). Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo). Žaidžia stalo žaidimus „Medžių loto“, „Gyvūnų loto“. Sėja augalus, stebi kaip jie auga. Įsirengia grožio oazės grupėje. Ruošia daržovių, vaisių salotas „Sveikuolių traukinys“. Moka nusakyti daikto pagaminimo seką (pvz., iš avių gaunama vilna, verpiami siūlai, mezgamos pirštinės). Klausinėja apie dangaus kūnus, ieško informacijos apie juos knygoje, internete. Dangaus kūnus vaizduoja naudodami įvairias dailės išraiškos priemones.

Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius žino savo namų adresą. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prieštaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Papasakoja apie tradicines šventes. Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus, augalus. Rodo pagarbą gyvėjai ir negyvėjai aplinkai. Mokosi rūšiuoti atliekas.	Ekskursijos į tėvėlių darbovietes. Kviečiame tėvėlius papasakoti apie savo profesiją. Moka parodyti žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, savo miestą ar rajono centrą, pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. Randa žemėlapyje gimtąjį miestą, kur gyvena seneliai, pusseserė ar pusbrolis Noriai išbando senovinius daiktus (pvz., lygina kočėlu, muša sviestą ir kt.). Moka palyginti ir įvardyti dabartinės buities technikos pranašumus. Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi. Sudaromos galimybės pažinti gamtinę ir socialinę aplinką stebint artimiausius objektus, t. y. kraštovaizdžius, augalus, gyvūnus, statinius, paminklus ir kt. Organizuojamos netolimos išvykos. Pagal galimybes keliauja pėsčiomis ir autobusais. Kartu su vaikais atliekami nesudėtingi bandymai, pvz., tirpinamos medžiagos, daigimos sėklos, išardomi neberekalingi prieštaisai ir pan. Siūloma vaikams tyrinėti žemėlapius, gaublį. Rūšiuoja atliekas, žino konteinerių spalvas, skiria, kokios šiukšlių atliekos į kurį metamos. Supažindinami su atliekų panaudojimo galimybėmis, gamina įvairius darbelius.
--	---

REKOMENDACIJOS

- Įvardykite, apibūdinkite naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje.
- Lankytės naujose vietose, komentuokite, kas vyksta, kaip vadinasi daiktai, ką veikia žmonės ir pan.
- Žaiskite žaidimus, kuriuose vaikas turėtų prisiminti ir pakartoti informaciją apie save (vardą, adresą, tėvėlių darbą, kt.), savo šalį (Lietuvą).
- Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, mokykite suprasti jų veikimo būdą, požymius.
- Supažindindami su aplinkos daiktais pagal galimybes remkitės visais įmanomais pojūčiais: skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle.
- Vaikui, kuris blogai mato, kiek galima daugiau komentuokite aplinką, jos daiktus, daiktų detales, spalvas ir pan.
- Vaikui, kuris blogai girdi, jei tik įmanoma, demonstruokite aplinkos garsų skambėjimą.
- Padėkite suprasti veiksmų seką vaizdžiais paveikslais ar nuotraukomis (pvz., kaip į lentynas sudėti žaislus).
- Rodydami aplinkos daiktus, supažindindami su reiškiniais, formuokite vaikui juos apibūdinančias sąvokas.

SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS

Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.	
Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.	
1-asis žingsnis Skaičiavimas Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne).	Žaidžia žaidimą „Slėpynės“. Žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo.

	Kalbinamas gestais, mimika parodo, kad žaislo nėra (pasislėpė). Žaislui pasirodžius, džiaugiasi, krykštauja. Žaisti tą patį žaidimą (pvz., „Slėpynes“) su tuo pačiu žaislu. Žaidimo metu kalbinti vaiką, vartojant žodžius „yra“, „nėra“, „dar“, „taip“, „ne“ bei juos palydint atitinkamais gestais, mimika (pvz., pritariant – palinksėti galva, nusišypsoti, nepritariant – papurtyti galvą, susiraukti).
Matavimas Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.	Siekia netoliese padėtų žaislų, pirštais ima smulkius daiktus, išskėstom rankom – didelius daiktus, valgo šaukštu, stebi, kas atsitinka, kai ką nors sugriauna, išardo. Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, bando jį paridenti. Iš dviejų spalvų kamuoliukų atneša prašomos spalvos kamuoliuką. Žaidžia tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktais: priartina – nutolina, paslepia – parodo, sugretina. Įvardijant daikto spalvą, dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartoti žodžius, jei norime, kad vaikas juos įsidėmėtų.
2-asis žingsnis Skaičiavimas Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų).	Paklaustas, kiek turi metukų, parodo pirštukais. Klausytis ir teatralizuoti žaidimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštkus ar žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėraštkai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“, kopūsto lapų lupimas po vieną).
Matavimas Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje.	Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais, įvairiais išardomais ir surenkamais daiktais. Žaidimai „Piramidės statymas“, „Namelis su langais“. Varto knygeles su langais. Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) kamuolį. Juda įvairiomis kryptimis. Žaidimas „Vėjas ir lapeliai“.
3-iasis žingsnis Skaičiavimas Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą.	Pasako, kiek turi metų, parodo pirštukais. Vienodo dydžio ir formos daiktus gali sugrupuoti į krūveles. Žaidžia žaidimą „Kavinė“, prašyti vaiko paruošti arbatos vienam meškučiui, dviems lėlytėms.
Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę.	Žaislus, daiktus sudėlioja, surikiuoja į eilę (surikiuoja mašinėles, laivus į eilę). Teatralizuoti daineles, pasakas, žaisti žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma, rikiuojama (pvz., pasaka „Ropė“, lietuvių liaudies daina „Išėjo tėvelis į mišką“).
Matavimas Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus.	Kaladėlių krūvelėje randa tos pačios spalvos, formos ar dydžio detalę. Siūlyti žaisti žaidimus (įmesk kamuoliuką į atitinkamos spalvos krepšį,

	pastatyk raudoną, žalią namą). Visaip bandydamas, suranda reikiamą dėlionės detalę. Varto knygeles, kuriose pavaizduoti daiktai leidžia samprotauti apie dydžius, formas, spalvas. Skatinti vaiką pakartoti paveikslėliuose pavaizduotų daiktų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius. Sudaryti galimybes rūšiuoti daiktus.
Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis–mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.	Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių: bokštui sugriuvus, daro bokšto pagrindą iš daugiau (didesnių) kaladėlių, viršuje esančias kaladėles dėlioja atsargiau. Leisti eksperimentuoti su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, kai iš jų norima pastatyti kuo aukštesnį bokštą, namą nutiesti ilgesnį kelią ir pan.
4-asis žingsnis Skaičiavimas Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridėdant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja.	Vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. Naudoti paveikslėlius, kuriuose pavaizduoti 1–3 daiktai ar dvi trys 1–3 daiktų grupės. Atkreipti dėmesį, koks daiktų skaičius grupėje, klausti „Kiek?“ „Ar daiktų yra po lygiai?“ ir pan. Žaisti su vaiku domino, judriuosius žaidimus „Žvirbliukai ir automobilis“, „Višta ir viščiukai“.
Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras).	Žaisdami vartoja sąvokas „pirmas“, „antras“. Teatralizuoja daineles, pasakas, kuriose veikėjai ką nors dalijasi (pvz., meškučiai iš pasakos „Du godūs meškučiai“ gali dalytis iš popieriaus iškirtą sūrį).
Matavimas Atpažįsta ir atrenka apskritos(skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą.	Paveikslėlyje randa visus vienos formos daiktus. Iš krūvelėje padėtų trijų spalvų kaladėlių pastato tris skirtingų spalvų bokštelių. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gabaliukų sukomponuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). Randa reikiamą dėlionės detalę; iš kaladėlių, molio, smėlio ir pan. padaro stebėto daikto modelį. Apibūdinami erdvės objektai, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos. „apvalus kaip kamuolys“, „tokios pat formos kaip skardinė“ ir pan. Formuojamas supratimas, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio (pvz., paprašyti atrinkti vienodos spalvos, bet skirtingos formos ar dydžio daiktus). Leidžiama vaikui manipuliuoti daiktais (juos vartyti, padėti šalia, uždėti ant, įdėti į ir pan.), stebėti kitus, kaip jie komponuoja įvairius daiktus, eksperimentuoti. Pasiūloma žaisti lego, dėliones.
Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumam apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis	Ilgį, išmatuoja žingsniais, išrikiuoja kamuolius nuo mažiausio iki didžiausio. Pasako, kad katinėlis yra mažesnis už šuniuką. Lygina kasdienėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį, plotį ir t. t., juos dedant vieną prie kito, kilnojanč.

– žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius mažais.	Formuojamas supratimas, kad daikto (pvz., virvutės) ilgis, masė nesikeičia, daiktą (virvutę) suraičius ar sulenkus. Pilstyti vandenį į skirtingus indus, matuojant kamšteliais, puodeliais.
Pradedama skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn	Parodo, kur jo kūno priekis, nugarą. Paprašytas paeina tris žingsnius į priekį. Žaidžia judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu (pvz., žaidimas „Diena – naktis“, „Šilta – šalta“).
Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.	Žino, kad naktį jis miega, dieną būna darželyje. Pasako, kad žiema ateis po to, kai medžių nukris lapai. Kalbamasi apie tai, ką vaikas kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Žaidimas „Meškučio diena“. Pasako metų laikams būdingus požymius.
5-asis žingsnis Skaičiavimas Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti klausimus: „Kiek iš viso?“ „Kiek daugiau?“ „Kiek mažiau?“.	Žaidžia stalo žaidimus su kauliukais, skaitmenimis pažymėti, kelintas langelis neša sėkmę ar laikiną pralaimėjimą, kiek kauliuko taškų iškrito, kelintame langelyje stovi bokštelis. Skaičiuoja savo pirštelių, žaisliukus. Atlieka probleminės situacijos užduotis „Padalink vieną pyragą visiems vaikams“, „Išrikiuok ir pasakyk kelintas eilėje“, žaidžia žaidimą „Parduotuvė“.
Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus (elementus) pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius.	Lanksto popierių į 2-4 dalis. Žaidžia žaidimus su skaitmenų kortelėmis. Žaisdami išsiskaičiuoja naudodami skaičiuotes. Serviruoja stalą. Suveria pakaitomis dviejų spalvų karoliukus. Paeiliui dėlioja trikampus ir kvadratus. Žaidimas, kai išgirdus signalą kaskart pasakoma, kaip kitaip vaikai turi pasielgti: susigrupuoti – sustoti po du, susėsti į du ratukus, parodyti 4 pirštukus ir pan.). Kalbėtis su vaikais apie tai, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir t. t. veikėjai (pvz., pasaka „Zuikis puikis“, „Trys paršiukai“, „Pagrandukas“).
Matavimas Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį.	Žaisdamas daiktų lotą, randa reikiamos spalvos kortelę. Nuspalvina trikampus viena spalva, o keturkampus kita. Žaidžia stalo žaidimus. Karpoma, piešiama, spalvinama trikampus, stačiakampus. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kuriama aplikacijos, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką. Skatinama vaiką naudoti sąlyginį matą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoti pėdomis, žingsniais). Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis.
Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginis matas (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį,	Grupės aplinkoje suranda panašių formų daiktus. Žaidžia žaidimą „Surask antrą pusę“. Surikiuoja vaikus nuo mažiausio iki didžiausio. „Rašo“ laišką

masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs.	Kalėdų seneliui iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Paprašytas paima priešais save esantį daiktą, palenda po stalu, įproja į kalniuką, užlipa ant suoliuko. Kartu skaityti knygeles, žaisti judrius žaidimus, kuriuose vaikams tenka keisti vietą, padėti ir kryptį (pvz., žaidimas „Lobio ieškojimas“).
Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.	Domėtis, ką vaikai veikė vakar, kalbėtis apie tai, kas bus rytoj. Žaidžia žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę „Mano diena“.
6 žingsnis Skaiciavimas Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaiciuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis.	Suskaiciuoja, kiek daiktų yra vienoje ir dviejose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Pavaizduoja, sukomplektuoja, atrenka prašomą (užrašytą) objektų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau (mažiau) elementų. Objektų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Naudodamasis abiejų rankų pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas. Vaikas skatinamas kuo daugiau pažinti, išmokti.
Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais.	Randa garsų, judesių, spalvų ir kt. sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem trimis elementais. Piešia smulkius ornamentus iš kairės į dešinę.
Matavimas Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą.	Pasako, kad mamos karoliai suverti iš rutuliukų, langas yra stačiakampio formos, saulė – apvali. Atrenka vienodas lego detales. Randa daiktą, kuris dydžiu, forma arba spalva skiriasi nuo kitų padėtų ar pavaizduotų daiktų. Skatinti vaiką aplinkoje ieškoti daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas geometrines figūras.
Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.)	Pasiūlo būdą atstumui išmatuoti. Matuoti pėdomis, sprindžiais, piršto storiu, lazdele ir pan. Pasiūloma veiklą, formuojanti supratimą apie tvermės dėsnį (pvz., sudaryti sąlygas eksperimentuojant atrasti, kad toks pat medžiagos ar produkto kiekis gali būti supakuotas skirtingų formų pakuotėse). Sudaromos sąlygos atrasti, kad skirtingos formos daiktai gali būti tos pačios talpos ar masės. Siūlomi žaidimus, veiklą, kurioje dalyvaudamas vaikas įgyja supratimą apie ilgio, tūrio, masės matavimo priemones ir būdus.
Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduje, išorėje ir kt.	Keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą arba simbolius. Sudaro maršruto planą. Papasakoja, kaip daiktai išsidėstę nuotraukoje.

Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).	Žino savaitės trukmę, jos dienų seką, apibūdina metų laikus pagal pokyčius gamtoje, atliekamus darbus, pasako, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę, metus. Žaidžia žaidimus su smėlio laikrodžiu, žadintuvu. Atkreipiamas vaiko dėmesys į tai, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę. Skatinama dažniau vartoti savaitės dienų pavadinimus. Kalbėtis apie metų laikų kaitą, įvairių metų laiku atliekamus darbus.
REKOMENDACIJOS	
- Formuoti ir plėsti vaiko žodyną, reikalingą dalinantis idėjomis apie daiktų dydžių santykius („šiek tiek didesnis“, „truputį mažesnis“, „didžiausias“, „mažiausias“ ir kt.). - Pasiūlykite veiklą, kurioje aktyviai dalyvaudamas vaikas plėčia žodyną, reikalingą judėjimo kryptis, daiktų vietai nusakyti, klasifikuoti daiktus, pasitelkite spalvas. - Laiko suvokimui palengvinti naudokite ritmą ir muziką. - Pratinkite girdėti ir vartoti paprastas (praktiškas) matematines sąvokas („kiek iš viso pasidarė“, „iš viso buvo, liko“, „kiti nuskrido, atidavė, pasidalijo“ ir kt.). - Dažniau leiskite atlikti praktinius matematinius veiksmus: „pastatyk prie kiekvienos lėkštės po puodelį“, „padalink obuolius, kad kiekvienas gautų po obuolį“ ir pan. - Papuoškite grupę spalvingais skaitmenimis, susietais su kokiais nors daiktais ar vaikų gimtadieniais - Pasiūlykite vaikams pasitelkiant spalvas, simbolius, paveikslėlius (pvz., „Žalius skrituliukus dėsimė ant stalo, geltonus – po stalu.“) skirti erdvines sąvokas („už“, „ant“, „po“ ir kt.). - Laiko suvokimui palengvinti pasitelkite muzikinius signalus, simbolius (pvz., pasigirdus tam tikrai melodijai, laikas ruoštis valgyti). - Pratinkite kalboje vartoti erdvines ir laiko sąvokas („rytoj“, „šiandien“, „toliau“, „arčiau“ ir kt.). - Muzikos instrumentu mokykite pavaizduoti erdvines sąvokas (ilgai skamba – ilgas, trumpai – trumpas ir kt.). - Žymėkite skirtingų formų, dydžių simboliais aplinkos daiktus, žaiskite (pvz., „Prašau paduotididelį daiktą su užklijuotu dideliu trikampiu“).	

4.1.5. KURIANTIS

MENINĖ RAIŠKA	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.	
Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.	
1-asis žingsnis Muzika, šokis Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklusdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais.	Girdėdamas garsus, muziką, vaikas imituoja, mėgdžioja girdimus garsus, judina rankas ir kojas. Bando eksperimentuoti muzikos garsais (pvz., barškina barškutį, maigo cypiantį žaisliuką, judina varpelį ir pan.), atkartoja suaugusiojo judesius. Dainuoja trumpas dainas, lopšines.

	Suaugęs žaidina, supa, kutena, myluoja, vaiką specialiai šiems tikslams skirtais žaidinimais, siekiant sukelti vaikui teigiamas emocijas. Kaupia girdimus įspūdžius, klausant muzikos (pvz., ištrauka iš W.A.Mocarto „Vaikiškos simfonijos“).
Žaidinimai ir vaidyba Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu.	Žaidžia ritmuodami su pupų maišeliais, iš kaladėlių stato skambantį namelį, žaidžia su pirštukais. Žaidinama su žaislais ir be jų.
Vizualinė raiška Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto.	Kartu su suaugusiuoju maišydami dažus, spalvina popierines kepuraites, žibintus, zuikio pėdeles ir kt. Tapšnoja delnais dažus, tepinėja, brauko pirštais, taškuoja gėlytes, aplikuoja obuoliukus, konstruoja, lipdo, štampuoja skareles, šalikėlius. Pasiūlyti vaikui saugią, geros kokybės, minkštų, ryškių dailės priemonių ir medžiagų (vaškinių kreidelių, storų teptukų, ryškių spalvų dažų, lipdymo tešlos ir kt.), kad jomis ką nors veikdamas patirtų džiaugsmą.
2-asis žingsnis Muzika, šokis Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu.	Kartoja, mėgdžioja suaugusiųjų padainuotas nesudėtingas dainas. Spontaniškai atlieka natūralius judesius (ploja, eina pirmyn, atgal, spyruokliuoja. Spontaniškai taria, intonuoja garsus, atskirus dainelių žodžius (pvz., „Kac kac kačiukai“, „Pakilo saulelė aukštai, aukštai“). Balsu imituoja aplinkos garsus, žaidžia su pirštukais „Du maži šimtakojukai“. Ploja, trepsi, barškina, ritmiškai stuksena lazdelėmis. Su vaikais klausytis A. Vivaldžio, E. trumpas Grygo muzikinių ištraukų. Dainuoti su vaiku, nesudėtingas, pasikartojančio teksto daineles (pvz., „Rytą didelė raudona“,). Parinkti įvairios muzikos ir garsų, skatinant vaikus judėti pagal klasikinę, gamtos garsus iš cd „Natural Harmony“ (lietaus, jūros, upelio čiurlenimo, paukščių balsų, ugnies traškėjimo), tylą. Judant su

	vaikais išgauti kūno perkusijos garsus (plekšnoti per šlaunis, pilvą, skruostus, barbenti pirštais į grindis).
Žaidinimai ir vaidyba Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina).	Dainuoja, naudojant parašytą: „A-a pupa“, „Zuikis vaiką lingavo“, valso tempu sūpuoja mylimą žaisliuką, lėlytę. Sekant muzikinę pasaką, imituoja lapų supimąsi, jūros ošimą ir pan. Kalbėti maloniomis, linksmomis intonacijomis, skatinti mėgdžioti veiksmus ir intonacijas. Paėmus spalvotas skareles, sukasi lėtai, greitai, klausantis R.Šumano „Svajonės“. Kuriamas dviejų katyčių pokalbis, skambant D.Rosinio „Kačių duetas“.
Vizualinė raiška Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštais dažais, minkšta tešla) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones, intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).	Eksperimentuoja linijomis, spalvomis, formomis. Minkštomis kreidelėmis taškuoja, lieja spalvas, jas maišo. Naudoja gamtinę medžiagą, buitines atliekas, medžiagų atraižas. Eksperimentuoja tapymą kempine, nudžiunga, atradęs, kad baksnojančiam pasidaro daug dėmių. Sudaryti galimybes žaisti, tepinėti dažais, paišioti, dėti spaudus kempinėle ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos, paviršiaus popieriaus, daiktų (pvz., ant slidaus plastiko ir šiurkštaus akmens). Vaiko veiklai skirti daug dėmesio, pritarti žvilgsniu, šypsena.
3-iasis žingsnis Muzika Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka). Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu.	Klausosi vaikiškų dainelių, klasikos ištraukų (J. Štrausas „Gėlių polka“), trumpų instrumentinių kūrinėlių („Aguonos skarelė“), ploja, trepsi, šypsosi ir kt. Pritaria dainoms judesiais (pvz. „Katins juods“). Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus: „Padainuok gėlės vardą“, žaidimai su pirštukais „Kopūstėlį mes kapojam“, „Penkios dešrelės“. Apžiūri instrumentus, kuriais groja, klausosi jų skambėjimo, tyrinėja garsus, muša nesudėtingos struktūros ritmą (pvz., „ta-ta“). Pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos

	instrumentais (barškučiais, pagaliukais, būgneliais), klausytis jų skleidžiamų garsų. Tyrinėti instrumentų ir daiktų garsines galimybes. Kuria savo sugalvotus žodžius, garsus, intonacijas, improvizuoja ritminiais muzikos instrumentais ir garsais (improvizacija „Lazdelių pasaka“).
Šokis Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trių natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką.	Kūno plastika perteikia muzikos nuotaiką (J. Ofenbacho „Barkarolė“). Linguoja, siūbuoja, šliaužia vaizduodamas gyvatę, ropoja perteikdamas šuniuką, katytę ar kitą keturkojį, šokinėja ant dviejų kojų susiedamas judesį su kiškio judėjimu, mojuoja rankomis perteikdamas paukščio ar drugelio sparnų mostus, stovi ant vienos kojos kaip gandras, vaikšto pasistiebęs, pritūpęs pašoka į aukštį kaip varlė. Mojuoja rankomis kaip medžio šakos, improvizuoja šoki su baltais kaspinais.
Žaidimai ir vaidyba Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmiais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas.	Žaidžia imitacinius žaidimus (pvz. „Trys pirštukai“, „Nykštukai ir milžinas“). Šoka tyloje, kad atsiskleistų jų ritmo suvokimas. Kūrybiniai žaidimai su muzikinėmis lazdelėmis „Lazdelių pokalbis“, „Muzikos instrumentų parduotuvė“. Pagal savo norą ir pasirinkimą atsineša žaislus ir kitus daiktus, vaidina muzikinę improvizuotą pasaką, žaidžia su muzikiniu kilimėliu. Muzikiniuose rateliuose savaip vaizduoja judesius ir veiksmus: „Žalią pupą sodinau“, „Aguonėlė“. Kuria judesius dainai „Šimtakojis“.
Vizualinė raiška Spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.	Piešia ant šviesos stalo su smėliu „Jūros bangelės“. Pedagogas skatina papasakoti apie savo piešinį, stengiamasi suprasti, kaip vaikas reiškia savo potyrius. Svarbu, kad jo darbelis būtų matomas, juo pasidžiaugta. Pasiūloma eksperimentuoti įvairesnėmis priemonėmis ir medžiagomis (pvz., su spalvų palete, vilnos kamuoliuku, skirtu spaudams dėti, šlapiomis

	servetėlėmis ir k. t.).
Šokis Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką.	Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, pvz., „Vijo lizdą pelėda“, „Šiaudų batai“, „Žvirbli žvirbli“, „Skrido uodas“ ir kt. Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, improvizuotai sujungti judesius, perteikiant trumpą istoriją, pvz., lietaus šokį, gėlės gyvenimas nuo sėklos, jūros bangavimą, važiavimą rogutėmis, ugnies plevėnimą ir kt. Šokdamas vaikas perteikia istoriją, tačiau iš esmės jis tyrinėja šokio elementus –erdvę (aukštyn, žemyn, pirmyn, atgal), tempą (greitai, lėtai), ritmą, energiją (kampuotai, plaukiančiai, didelis, mažas judesys).
Žaidimai ir vaidyba Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudojant daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas.	Atsineša ir susideda reikalingus muzikos parduotuvei daiktus, muzikos instrumentus –įsirengia muzikos instrumentu parduotuvę. Nusipirkęs instrumentą, juo pagroja. Žaidžia kūrybinį žaidimą „Linksmas ir liūdnas laikrodukas“, lazdelėmis kuria dialogą, pasakoja, kodėl laikrodukas linksmas ar liūnas. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštinių lėlėmis pagal girdėtas pasakas, pvz., „Ropė“. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams.
Vizualinė raiška Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika.	Iš įvairių formų daiktų, gamtinės medžiagos kuria koliažus, paveikslėlius. Kūnu imituoja vėją, jūros bangavimą, audrą, lietį. Ant popieriaus apibrėžia savo plaštakos kontūrus. Rengia parodėles, kuria darbelius, pasirinkdamas įvairias technikas (teptuku, angliukais, akvarele, kreidelėmis ir kt.). Varto dailės kūrinių reprodukcijas, albumus. Dekoruoja popierių, bando kurti

	piešinius su akmenukais, karoliukais, sagom, makaronais ir t.t. Lieja akvarele, pasitelkia siūlus, dažus, kempinėles. Komentuoja kylančias asociacijas.
5-asis žingsnis Muzika Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniui. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius.	Klausu, improvizuoja, pritaria muzikiniams instrumentams M.K.Čiurlionio „Miške“ ištraukai. Groja kūno instrumentais – niūniuoja, caksi ir pan. Klausu ne tik vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, bet ir gyvos muzikos, pakviečiant į darželį profesionalius muzikantus. Skatinama vaikus išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, muzikinio spektaklio, pramogos ar vakaronės.
Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti.	Dainuoja išraiškingai, mimika, kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą (pvz., lietuvių liaudies dainas „Šarkele, varnele“, „Graži ponia pelėda“, autorinės dainos L.Remeikienės „Dvi pelės ir kt.). Tyrinėja savo ir draugų balso skambėjimo galimybes (pvz., pasako garsiai ar tyliai dainavo, greitai ar lėtai, kaip skambėjo balsas – švelniai, ramiai, skubiai ar kt.). Dainuoja dialogines dainas. Išmėgina, kaip skamba balsas grupėje, salėje, lauke ir kitur.
Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus.	Skanduoja trumpas frazes, ritmuoja ritminiais (lazdelėmis, trikampių, šaukštais ir kt.), melodiniais (ksilofonu, triola, molinukais, varpeliais ar kt.) ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais, pritaria dainoms, šokiams.
Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms.	Balsu ar vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas eilėraščiams, pvz. I.Steišūnienės „Kopūstėlį mes kapojam“, „Penki maži lašeliai“. Kuria melodijas mįslėms, patarlėms („Verkia duona tinginio valgoma“, „Tinginis ir kelią koja rodo“, „Melagis melavo ir kt.). balsu ar muzikos instrumentu. Paskatinti vaikus kurti judesius rateliui, žaidimui. Pasidžiaugti, pagirti vaikus už jų originalumą, drąsą, norą kurti.

Šokis Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius.	Šoka ratelius, pvz., „Malūnėlis“, „Žaliam sode“, „Meškutė“ ir kt. Drauge su vaikais šokti paprastus savo forma ratelius. (Dėl klasifikacijos ir ratelių aprašymo žr. L. Kisieliienės knygą „Lietuvių etninės choreografijos klasifikacija: rateliai“, 2011).
Šoka improvizuotai kurdamas penkių–šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreišdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus).	Kuria siužetinius šokius, šoka pagal muziką arba be jos, rankos judesiu erdvėje piešia melodijos judėjimo kryptį. Savo sugalvotas judesių sekas rodo draugams, pvz., „Pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn“, dėmesiui lavinti šoka „Pauzių sambą“, pasitelkus spalvotus kaspinus kuria „šviesos ir tamsos“ šokį.
Vaidyba Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką.	Vaidindamas imituoja jūrą, pasitelkdamas spalvotą parašiotą. Ugdo kuriamąją vaizduotę, skambant muzikai – rankų judesiais perteikia muzikos spalvą. Ridena balionus, dainuojant dainą „Margi margučiai“. Gulėdami ant žemės ridinėjasi kaip cepelinai. Imituoja mankštos dainą „Lot Mari“ judesiais. Kuria melodinę liniją pasitelkę spalvotas skareles pasirinktai muzikai. Pasidžiaugti vaiko sukurtais veiksmais, jų emocionalumu, išraiškingumu. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrimą ir išdėstymą. Klausti jo nuomonės, atsižvelgti į sumanymus.
Vizualinė raiška Savo emocijas, patirtį, išpūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti.	Kuria pėdsakų piešinius braukiant dažuose pamirkytus įvairaus storumo siūlais, virvelėmis, kaspinėliais per sausą ir šlapią popierių. Tyrinėja kūno galimybes (gali lankstyti, šokinėti, suktis), stebėti kitų judesius (šokėjų, sportininkų), išbando įvairius judesius ir pozas. Dalyvauja renginiuose, stebėti meno kūrinius, žmonių ir gyvūnų gyvenimą, klausosi istorijų bei patys jas pasakoja.
Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).	Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotąžo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. Kuria siužetus, ornamentus iš laisvų

	bei pagal kontūrą iškirptų, išplėšytų iš popieriaus geometrinių formų, gėlių, lapelių, eglių ir kt. Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt. Kuria asambliažus, erdvinius-plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buities daiktų, kamštelių, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių). Konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių). Padėti vaikui išsaugoti kompiuterine grafika sukurtus vaizdus, skatinti apie juos pasakoti, sugalvoti pavadinimus.
6-asis žingsnis Muzika Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus.	R.Korsakovo „Kamanės skrydis“, J.Naujalio „Tyli naktis“. Tyrinėja, kuo jie skiriasi, ar panašūs. Muzikos kūrinyje atpažįsta ir skiria kai kuriuos instrumentus. Klausosi tylos ir triukšmo bei juos aptaria. Klausosi įvairių epochų, ir stiliaus muzikos, pvz., F.Frazy „Nuostabūs sapnai“, A.Vivaldi „Pavasaris“.
Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą.	Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos vienbalses dainas (pvz. N.Lapinskienės „Varveklis“, lietuvių liaudies dainą „Išbėgs pelė iš miško“ ir kt.) bei pakankamai tiksliai jas intonuoja. Dainuoja trumpas liaudies daineles kanonu (pvz. „Oi, tu, strazde, strazdeli“, „Tu, saulute, vakaran“ ir pan.). Skatinama vaikus dainuoti visur: grupėje, lauke, dirbant, bendraujant, žaidžiant.
Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį.	Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, lietuvių liaudies dainas, pvz. „O kai aš“, pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses (pvz., „Polka tinka kiekvienam“, R.Rodgerso dainai „Gama“ ar kt.). Grodami solo ir orkestre, stebi dirigentą, seka muzikos tempą, dinamiką, laiku įstoja ir baigia. Žiūri video įrašus apie žymius muzikantus ir jų muzikavimą. Groti kartu ir paskatinti vaikus išsirinkti dirigentą, kuris diriguos orkestrui.

Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai.	Balsu, muzikos instrumentu kuria melodijas trumpam tekstui (pvz., pasakos be galo „Buvo senis ir senutė“, „Į aukštą kalną aš lipu“), paveikslui pagal A.Vivaldžio „Metų laikus“. Vietoj kalbos dainuoja mormorando, kuria muzikinius dialogus. Improvizuoja savo ir kitų kurtas dainas, ritmus, šokio judesius. Kuria melodijas tekstams, knygų iliustracijoms, paveikslams, trumpoms pasakėlėms. Improvizuoja, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, dainoms, šokiams.
Šokis Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlės), paprastas ir bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius.	Šoka ratelius, pvz., „Du paukšteliai tupi, tupi“, „Kupolio rožė“, „Žaliam sode“, „Gyvataras“ ir kt. Šoka autorinius (profesionalių choreografų ar auklėtojų) sukurtus šokius.
Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus.	Šoka improvizacinius šokius su gėlėmis, kaspinais, skarelėmis. Kūno perkusija kuria trumpas ritmines atkarpėles. Taiko judesius ramaus – judraus pobūdžio muzikai. Šoka kintančiu ritmu. Juda tekamaisiais judesiais. Mimika, gestais, kuria savo vaizduotės veikėjus pagal S.Sensanso „Žvėrių karnavalo“ personažus.
Vaidyba Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas.	Skatinti vaikus žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių vaikų išgalvotus siužetus, pav. žaisti pirštų pasaką I.Steišūnienės „Vėlyvo rudens sapnai“. Įgarsinti pirštinių lėlių kalbą, keičiant tembrą, dinamiką. Eksperimentuoti garsais. Kurti ritminius darinius lazdelėmis, kastanjetėmis. Inscenizuoti pasirinktą dainą. Kūno plastika perteikti kūrinio nuotaiką. Pasiūlyti naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus. Žaisti muzikinius žaidimus, pvz, klausant džiaz, išreikšti skirtingas nuotaikas, dainuoti savo vardą.
Vizualinė raiška Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išsankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti.	Piešdamas kuria fantastines istorijas, konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų,

Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus.	dėžučių). Apžiūri tautodailės, taikomosios dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno instaliacijų, abstrakčių skulptūrų, fotografijų ir kt.) kūrinius, menininkų kūrybos procesą artimoje aplinkoje, parodose, muziejuose, tradicinėse šventėse.
Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis. Žaidžia kompiuterinės grafikos programa (<i>Paint, Paintbrush</i> ir kt.), bando piešti įvairių spalvų linijomis, lieti dėmes, keisti spalvas. Kuria įvairiapusėmis kūrybinėmis skaitmeninėmis priemonėmis (programomis <i>Paint, Paintbrush, Corel, Photoshop</i> ir kt.). Kuria kompiuteriu, šviesos stalu, fotoaparatu, multimedijos, interaktyvios lentos pagalba. Kaupia elektroninius arba popierinius vaikų kūrybos albumus (kompiuterinius piešinius, sukurtų kompozicijų nuotraukas ir kt.).	
REKOMENDACIJOS	
• Kai vaikui sunkiai sekasi veikla, kur būtinas girdimasis arba regimasis suvokimas (piešti, dainuoti, ir pan.), reikėtų ne jos atsisakyti, o supaprastinti (pvz., spalvinti vietoj piešimo, skambinti varpeliu vietoj dainavimo). • Duokite daugiau laiko meninės veiklos užduočiai atlikti. • Pastebėję, jog vaikas negali papasakoti girdėtos pasakėlės, pasakokite jam trumpus pasakojimus, iliustruokite juos paveikslėliais, judesiais – ugdykite girdimąjį suvokimą, kalbos supratimą. • Pastebėję skurdžią vaizduotę, prašykite, kad papildytų savo sukurtą kūrinėlį koku nors netikėtu personažu ar judesiu, džiugiai pakomentuokite rezultatą. • Reikėtų jautriai reaguoti į vaiko demonstruojamą nepakantumą tam tikriems garsams, spalvoms ir stengtis, kad jų nebūtų (būtų mažiau) vaiko aplinkoje. • Jei vaikas pernelyg įpranta naudoti vieną spalvą, formą, pamažu siūlykite alternatyvą, pvz., prašydami nuspalvinti, suklijuoti kitos spalvos figūras ir pan. • Jei vaikas vengia šokti pagal muziką, leiskite improvizuoti pagal kitokį garsinį foną, pvz., vaizduoti gyvūnus, kurių skleidžiamus garsus girdi įrašė. • Girdimojo (kai girdi, bet blogai suvokia girdimą informaciją), regimojo (kai mato, bet blogai suvokia regimą informaciją), kinestezinio (kai nesuvokia rankos, kalbos padargų judėjimo krypties) ir kitokio pobūdžio suvokimo nepakankamumas gali lemti vaikui rimtų sunkumų mokykloje, todėl pastebėjus šių sutrikimų požymių, būtina kryptingai naudoti pratimus, užduotis, lavinančius vaiko suvokimo funkcijas. Ikimokykliniame mažiuje šiuos sunkumus įveikti yra lengviausia. Užduotis parinkti jums visada padės specialusis pedagogas ar logopedas.	
ESTETINIS SUVOKIMAS	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Domisi, gėrissi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine aplinka.	
Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.	

1-asis žingsnis Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocingai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.	Sutelkia dėmesį į klausomą muziką, guguoja ir juokiasi girdėdamas malonius garsus, verkia nuo nemalonių, šiurkščių garsų, ramus, kai dainuojama ar kalbama raminančiu balsu. Grupėje klauso žaislinių muzikos instrumentų, dainavimo, kitų garsų, žaidžia su muzikiniu kilimėliu. Girdėdamas kalbą, dainavimą, muziką, judina rankas, kojas, linguoja, įsikibęs į atramą, spyruokliuoja kojomis. Su vaiku emocionaliai kalbėtis, žaidinti. (Lietuvių liaudies žaidinimai). Trumpam nutyla ir susidomėję seka, kaip suaugusysis tyliai arba linksmai slepiasi ir vėl pasirodo, stalo teatro lėlės, žaislai šokinėja, juda tam tikru tempu. Tepdamas pirštais dažus stabteli, pasižiūri į savo pirštus, pažvelgia į pėdsakus popieriuje ir, supratęs, kad tai daryti smagu, ima kartoti. Štampuoja pirštukais, delnu, pėdute. Rankoje išlaiko piešimo priemonę, ja naudojasi. Įdėmiai ir su džiaugsmu žiūrinėja spalvingų iliustracijų knygelę, liečia rankutėmis, šūkčioja, kalbina spalvingus paveikslėlius. Vaikai stebi liečia gražius, spalvingus daiktus, ima, žaidžia su įvairiais žaislais.
2-asis žingsnis Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelės iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	Aktyviai reiškia emocijas klausydami linksmos muzikos, dainos: džiaugiasi, šypsosi. Vaikai klauso auklėtojos dainuojamų, bei kontrastingos nuotaikos muzikos kūrinų, skatinamos teigiamos, džiugios emocijos ir slopinamos neigiamos. Leisti vaikams stebėti šokį gulint ar sėdint ant grindų, kad jie galėtų keisti pozą ir laisvai kūnu reaguoti į stebimo šokio sukeliamus įspūdžius. Vaikai stebi vyresnių vaikų pasirodymus, aktorių pasirodymus. Ilgiau sutelkdamas dėmesį seka, kaip striksi kiškutis, klausosi, kaip gąsdindamas vilkas sako: „Ū-ū-ū“. Stengiasi mėgdžioti veiksmus, garsus. Kartu su vaiku žaisti ir išraiškingai rodyti, kaip galima veikti, tarytum žaislas ar stalo teatro lėlė būtų gyva. Gąsdinimo, pasibaisėjimo emocijas reikia sąlygiškomis mimikomis ir intonacijomis, leidžiant vaikams pajusti ir suprasti, kad taip elgiamasi ne iš tikrųjų, o tyčia.
	Mėgdžioja suaugusiojo tapymo veiksmus. „tap, tap, tap; bėga bėga, bėga“. Sulaukęs pagyrimo ir palaikymo, džiaugiasi bei bando dar. Piešiniai išdėliojami vaikui matomoje vietoje, kad jis galėtų prieiti ir vėl į juos pasižiūrėti. Pagiriama, pasikalbama apie jo kūrinėlį. Vaikai išbando, pažįsta įvairias dailės medžiagas ir priemones. Džiūgauja, krykštauja, matydamas spalvingas gėles pievoje, gėlyne, nori jas pačiupinėti, nuskinti. Stebi gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius.
3-iasis žingsnis Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius.	Klausydamiesi nuotaikingų vokalinių, instrumentinių muzikos kūrinių šypsosi, mojuoja kojomis į muzikos taktą. Klausytis įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, pasakų, eilėraščių, po to juos aptarti. Skatinti aplinkoje pastebėti gražius dalykus (žydinčias gėles, plaukiančius danguje debesėlius. Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir

	dramos vaidinimus, klausytis jų įrašų. Skatinti atpažinti vaizduojamą pasaką. Skatinti pasakoti apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelių iliustracijas. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, ką nors vaizduoti judesiais, tai padės vaikui turtinti vaiduotę ir skatinti kūrybinės saviraiškos poreikį.
Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga.	Džiaugiasi jau girdėtu instrumentinės muzikos įrašu, daina, bando kartu dainuoti. Džiuginti vaikus ir padėti jiems kaupti muzikinius įspūdžius, skatinti atidžiai klausytis muzikos, ja gėrėtis. Vaikai grožisi savo puošniais drabužėliais. Stebėti vaiką tomis akimirkomis, kai jis grožisi, džiaugiasi gamtos ir kitos aplinkos daiktais ar reiškiniiais, žaislais, savo išvaizda. Tinkamu momentu jį pakalbinti, paklausti, kas jam gražu.
Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.	Jei šokis, vaidinimas, dainelė patiko, ploja, paklaustas galvos linktelėjimu ar žodžiu „taip“ išreiškia savo nuomonę. Pritarti vaiko komentarams, papildyti jo vertinimą kitais žodžiais. Pasidomėti kas patiko, kodėl patiko. Kiek ilgiau sutelkia dėmesį stebėdamas vaidinimą. Akcentuoti, jog teatre viskas vyksta ne iš tikrųjų, o taip yra sugalvota. Vaikams prieinamoje vietoje, jų akių lygyje, padėti profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinių bei meniškų taikomosios dailės dirbinių, kad retkarčiais juos būtų galima apžiūrėti, pasikalbėti apie juos.
4-asis žingsnis Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti.	Džiugiai eina į salę vykstančią muzikinę valandėlę, noriai dainuoja, šoka, žaidžia. Vaikai dalyvauja muzikinėje veikloje ir darželyje vykstančiuose renginiuose. Išreiškia norą gražiai dainuoti, šokti, vaidinti, gražiai sutvarkyti daiktus, žaislus. Pats šoka imituoja judesius. Skrenda kaip bitutė, striksi kai žiogelis. Prieš vaidinimą vaikui paaiškinama papasakojama, apie ką bus vaidinama. Atkreipiamas vaiko dėmesys į pabaigą, paklausama, kokia ji – laiminga ar liūdna? Įsijautęs į piešimo procesą, emocingai komentuoja savo piešinį. Skatinama pasikalbėti, kokius potyrius pavyko papasakoti piešiniu, naudojant vienokias ar kitokias dailės raiškos priemones, paklausti, kaip jam gražiau.
Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką.	Skirtingai reaguoja matydami šokant polką ir valsą. Sudaromos sąlygos klausyti, stebėti skirtingus meno kūrinius, paskatinami reikšti savo išgyvenimus. Su vaiku apžiūrinėja meno kūrinius, daiktus, žaislus. Skatinama kalbėti, kas patiko, pritarti vaiko nuomonei. Kasdienėje veikloje kalbant su vaikais nuolat vartoti žodžius „džiaugiuosi tavo piešinėliu, puikiai atrodai, gražiai pasielgei“, kad vaikai galėtų išgirsti ir pradėti suprasti, kas yra gražu.
Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir	Pasako savo nuomonę, kuris meno kūrinys, kuri jo paties ir kitų grupės draugų meninė veikla, rezultatai patiko labiausiai ir kodėl. Skatinama klausant, apžiūrint meno kūrinius kalbėti apie savo ir kitų darbelius: kodėl patinka, kuris gražesnis, kuris linksmiausias, kokių spalvų ar formų, kurį norėtum dar išgirsti, pamatyti, kodėl?

apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.	
	Pasakodamas apie matytą šokį, judesį susieja su personažu ar nuotaika („Bėgo greitai kaip vilkas. Šokinėjo aukštai kaip varlė“). Pažiūrėjus šokį, aptarti, atsakyti į klausimus: „Kaip?“ „Kodėl?“. Apžiūrinėdami draugų nupieštas saulutes, diskutuoja, kuriuose piešinėliuose saulutė linksma, kuriuose – liūdna. Kalbėtis su vaiku apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos, tyrinėti spalvų maišymosi efektus. Kurybiniai darbeliai ant šlapio popieriaus. Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį. Dažniau atkreipti vaikų dėmesį į tai, kas gražu, gera, nei į tai, kas kelia pasibjaurėjimą, pasipiktinimą. Jautriai reaguoja į kitų vertinimus. Pagiriame, pritariame vaiko kūrybai, sudarome salygas kūrybiškumui skleistis.
5-asis žingsnis Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrįsi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais.	Domisi muzika ir jos išraiškos priemonėmis. Žiūri pasakojimo videoįrašą, klauso ausinėmis Žiūri lėlių ir dramos vaidinimus, klauso vaidinimų įrašų, žiūri animacinius filmukus, dailės reprodukcijas, nuotraukas. Sudaromos sąlygos vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius. Sudaroma galimybė vaikams stebėti vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose. Rengia vaikų, šeimų kūrybinių darbelių parodas.
Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas.	Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbėlį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus. Išsako savo nuomonę, kodėl patiko ar nepatiko matytas šokis. Estetinių meno kūrinių ir savo kūrybos vertinimą susieja su doriniais, emociniais išgyvenimais. Draugystės dieną iškerpa iš popieriaus gėlę ir sako, kad nori padovanoti draugei už tai, kad ji gera ir dalijasi žaislais. Veido išraiška, judesiais, žodžiais parodo, kas patinka ar nepatinka – meniniai sprendimai, turinys pačių ir kitų dailės kūriniuose. Papasakoja apie savo dailės kūrinius.
6-asis žingsnis Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrįsi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą.	Emociškai išgyvena meno kūrinius (pvz., klausydamiesi valso, linguoja į šonus, vaizduoja, kad groja fortepijonu, užsimerkia ir pakelia akis į dangų ir kt.). Gana ilgai sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį vaidinimą ar filmuką. Žiūri lėlių ir dramos vaidinimus klausosi jų įrašų, žiūri animacinius filmukus. Gėrįsi ir grožisi savo menine kūryba, pasako, eksponuoti, rodyti kitiems.

pasako vieną kitą ar gumentą, kodėl gražu.	
Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip patys bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.	Siekia meninės kūrybos grožio, noriai ir su džiaugsmu reiškia nuomonę apie grupės aplinkos estetiką, pastebi, kada daiktai tvarkingai ar gražiai išdėlioti, aiškina, kad švara ir tvarka – tai gražu. Saugo ir puoselėja gamtos grožį, noriai tvarko, puošia grupės aplinką. Sudaryti sąlygas suprasti aplinkos grožio svarbą ir jį vertinti. Patys dalyvauja jį puoselėjant: nelaužo medelių, neskriausdžia gyvūnėlių, dalyvauja medelių sodinimo akcijose, atskrendančių paukščių sutiktuvėse ir kt. Kalbasi, ką jie pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kuria ir realizuoja įvairius projektus. Dažnai klausosi įvairių muzikos kūrinių (dainų, šokių, simfoninės muzikos, operos ar baleto ištraukų), vaikai skatinami susikaupti, išklausius, savo mintimis pasidalyti. Diskutuoja ieškodami vienokių ar kitokių meninių sprendimų pvz., kuriuose piešiniuose yra tamsios, kuriuose – šviesios spalva, kas piešiniuose pavaizduota arti, o kas – toli, kodėl taip atrodo ir kt. Pagal skaitytus literatūros kūrinius kuria įvairius darbelius iš įvairios medžiagos (audinių, vilnos, popieriaus buitinių atliekų popieriaus). Kuria knygas, jas iliustruoja.
REKOMENDACIJOS	
• Padėkite pastebėti kasdienėje aplinkoje ir gamtoje gražius daiktus, reiškinius, komentuokite juos („Pažiūrėk, koks gražus voratinklis“ ir pan.). • Ugdykite gebėjimus gražiai suderinti lėlės drabužėlius, pastatyti gražų namą iš kaladėlių. • Prašykite, kad padėtų padengti ir papuošti stalą. • Žavėkitės, džiaukitės gražiu poelgiu, elgesiu. Mokykitės paprastų, bet skambių dainelių, kurkite gražius žodžius.	

4.1.6 SĖKMINGAI BESIUGDANTIS

INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.	
Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.	
1-asis žingsnis Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais.	Turi mėgstamus žaislus. Laikydamasis sienos nueina prie žybsinčių, skambančių, spalvotų kubelių. Po to per pusę grupės nuropoja prie kamuoliuko. Pastebėti vaiko rodomą iniciatyvą ir ją palaikyti. Stebėti ir pasidžiaugti vaiko daug kartų kartojamais veiksmais, rodančiais jo atkaklumą.
Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškdamas, duodamas žaislą kitam skatina su juo žaisti, išreikšdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.	Tiesia kamuoliuką auklėtojai, žiūri į akis, šypsosi. Žaidžiant žaidimus „Bėga bėga pelytė“, plodamas katutes tiesia delniuką suaugusiajam, prašydamas jį pakartoti. Priimti vaiko siūlomus žaidimus. Auklėtoja žaidžia žaidimus su vaiku tol, kol jis to nori. Žaidžia smulkiajai motorikai skirtus žaidimus „Labirintas“,

	kaišioja detales į atitinkamas erdmes.
2-asis žingsnis Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos.	Kelis kartus užsega ir vėl atsega sagą, bando priemonę (žmogus su rūbais) su kilpomis, dirželiais, lipdukais. Šukuoja lėlę, bando ją rengti. Žaidžia su muzikiniu žaislu, tačiau išgirsta su mašinėle burzgiančią draugą. Kurį laiką stebi, kaip šis žaidžia. Netrukus vėl pradeda spausti muzikinio žaislo mygtukus.
Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus.	Stebi, kaip auklėtojas stato bokštelį ir pats ima kaladėles, stato panašų bokštelį. Žaisti, ką nors veikti vaikų akivaizdoje, kad mažyliai galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą.
Veiksmiais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūtis	Rodo nepasitenkinimą, kai stumiamos durys neatsidaro, rėkia, reikalaujamas pagalbos. Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvą, domisi naujais veiksmais. „Darykime kartu“. Žaismingai padedame vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo.
3-iasis žingsnis Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą.	Pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. Skatinti vaiką pasirinkti priemonės norimai veiklai. Mokyti pradėtą darbą pabaigti iki galo (sudėlioti dėlionę, baigti pradėtą piešinį...) Siūlyti vaiko poreikius atitinkančių priemonių veiklai.
Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą.	Ilgam susitelkia bandydamas užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėliones, konstruoja. Nuolat praturtinti grupę naujais žaislais, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų.
Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.	Kai tik įmanoma, palaikyti vaiko norus, patraukliai pasiūlyti jiems pakeisti neigiamą nuomonę, sudominti vaiką įdomia veikla.
4-asis žingsnis Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei.	Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus. Mergaitė nueina į lėlių kampelį. Pamato žaidimų draugę ir klausia: „Giedre, ar nori žaisti namus?“. Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, padėti juos išplėtoti, įgyvendinti. Jokūbas noriai dalyvauja suaugusiojo organizuojamoje „Ryto rato“ veikloje. Milda randa išeitį, susidūrusi su kliūtimi. Mergaitė piešia. Pasiėmusi teptuką merkia į guašą, tepa ant popieriaus. Dažus sunku tepti ant lapo. Vėl merkia teptuką į guašą – vėl tepa, dar kartą tepa. Teptukas vos slysta lapu. Milda ima spausti teptuką, dažus vis tiek sunku tepti. Teptuką pašlapina į vandenį, tada merkia į dažus ir vėl piešia ant lapo. Pastebi, kad dabar teptukas slysta lengvai. Palaikyti vaikus, kurie bando iššūkį įveikti savarankiškai sprendimus. Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus darbus: išplauti teptukus, plauti žaislus ir pan.
Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti	

kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.	
5-asis žingsnis Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais.	Atlikdamas darbelius ir užduotėles, kartoja tol, kol pavyksta. Patys sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. Pratęsia žaidimą po tam tikro laiko. Ištikus nesėkmei, noriai priima draugo, suaugusiojo patarimus.
Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai.	Patys žaidžia žaidimus „Šeima“, „Einu į svečius“, „Draugo gimimo diena“. Auklėtoji pasiūlius veiklą patys pasirenka, kaip, pvz., pieš mamytės portretą: vieni jį piešia spalvotais pieštukais, kiti tapo guašu, tretį – kreidelėmis. Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti. Žaidžia kūrybinius žaidimus „Kelionė laivu“, „Kelionė lėktuvu“, „Kirpykloje“.
Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	Pagalbą vaikui teikti ne ką nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų.
6-asis žingsnis Plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas.	Žaidžia ilgą laiką truncančius kūrybinius žaidimus. Vaikai visą savaitę žaidžia žaidimą apie geručius ir blogiukus. Sudaromos sąlygos grupėje vaikų sumanymus ir auklėtojo pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos nebaigtų darbų. Vaikai visą savaitę dėlioja sudėtingą dėlionę. Vieni kitiems pataria, padeda, ieško išeičių.
Susidomėjęs ilgesniam laikui ištraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam ištraukti į jo paties sugalvotą veiklą.	Prie vaikui įdomios auklėtojo pasiūlytos veiklos grįžta, kol ją baigia (gamina Užgavėnių kaukes, dekoruoja žibintus žibintų šventei, margina margučius).
Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisėkęs bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.	Pasiūloma vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. (sukonstruoti pilį iš lego kaladėlių, patiems pagaminti lėles šešėlių teatrui, iš gilių, šermukšnių susiveria karolus, apyrankes, pina virveles iš siūlų, velia vilną).
REKOMENDACIJOS	
• Leiskite išbandyti įvairią veiklą, padėdami patirti sėkmę, taip skatindami pasitikėjimą savimi. • Ugdydami savarankiškumą, sudarykite galimybę pasirinkti iš 2, vėliau 3 adekvačių veiklų (daiktų). • Paklauskite, ar nereikia pagalbos, primygtinai jos nesiūlykite. • Tuo atveju, kai vaikas įkyriai atlieka tą pačią veiklą ar manipuliuoja tuo pačiu daiktu, pamėginkite veiksmui suteikti prasmę. Pvz., jei vaikas mėgsta sukti daiktus, duokite atsukti kamšteliu, pripilti vandens, užsukti ir pan. • Ugdome gebėjimą stebėti kalbančiųjų veidus, aplinką. • Savarankiškumo įgūdžių mokykite pamažu.	

• Jei vaikas nesupranta, parodykite veiksmu, paveikslėliu, simboliu. • Mokykite pasiklausti, paprašyti pagalbos.	
TYRINĖJIMAS	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.	
Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.	
1-asis žingsnis Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti mimika, judesiais, garsais.	Visa, kas yra artimiausioje aplinkoje, laikyti žaidimo priemonėmis. Kūdikis juda, liečia daiktus. Vaikai guli ar sėdi taip, kad jie galėtų plačiai matyti aplinkui – stebėti kitus vaikus ir su jais bendrauti. Vaikams pajusti ir tyrinėti duodama įvairių medžiagų, formų. Žaidžia su savo kojų pirštais, liečia savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartuoja tai kelis kartus.
2-asis žingsnis Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.	Vaikai aktyviai tyrinėja aplinką, suaugusieji padeda, bet netrukdo, nepertraukia. Žaidžia su įvairių tinkamais žaisti daiktais ir žaislais, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. Prisukami žaislai, „vilkeliai“. Žaidiami žaidimai, skatinantys atpažinti spalvas, formas.
3-iasis žingsnis Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.	Dėlioja, grupuoja daiktus tam tikra tvarka. Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. Skatinti eksperimentuoti. Pvz: statyti statinius iš kelių rūšių konstruktoriaus, tyrinėti gamtinę medžiagą (lapus, gėles...) ant šviesos stalo. Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose. Sudaryti galimybes surinkti, rūšiuoti ir dėlioti daiktus, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis. Skirti laiko mokytis apsirengti ir valgyti, padėti vienas kitam.
4-asis žingsnis Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).	Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais mieliau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais nei žaislais ir išradimais juos panaudoja. Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, gali padėti suaugusiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus. Ugdyto programą ir aplinką kurti taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą, patys sugalvoti problemų ir su pasitenkinimu ieškoti jų sprendimo būdų. Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, pasinaudoti ankstesniu patyrimu ir juo remiantis bandyti naujus sprendimo kelius.
5-asis žingsnis Geba suvokti ryšį tarp	Pasiaiškinti su auklėtoja iš kurios vietos ir koku keliu ateina elektra į

to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos).	stalinę lemputę. Elektros kelią žymi ilgomis popierinėmis juostomis. Dalyvauja, stebi, bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna. Vaikai skatinami stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. Sudaroma galimybė suskaičiuoti, prognozuoti, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą po kiek saldinių imti, kad visi gautų po lygiai.
Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimu.	Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimu.
6-asis žingsnis Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai	Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje. Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus). Stebimo orų pasikeitimus fiksuoja lentelėje „Orų stebėjimo kalendorius“. Domisi gamtos reiškiniais, prietaisų veikimu ir kt., aktyviai klausinėja. Stebėdamas aplinką, atpažįsta akivaizdžius daiktų, gyvūnų, augalų grupių panašumus ir skirtumus, juos aptaria. Sudaromos sąlygos tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes. Siūloma atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą. Vykdoma projektinė veikla, skirta ilgalaikiams stebėjimams. Sėja, stebi kaip dygsta, auga, žydi augalai. Kuria grožio oazės grupėje, lauke, pvz., „Japoniškas sodas“, „Kaktusų giraitė“, „Atkeliavę iš pasakų“. Grupėje turi mikroskopą ir kitus galimus prietaisus, skirtus tyrinėjimas, mokomi ir skatinami vaikus jais savarankiškai naudotis. Vaikus skatinami, kad jie patys ieškotų atsakymų į iškilusius klausimus knygoje, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, paprašytų suaugusiųjų pagalbos. Palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.

pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultata, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų.	
REKOMENDACIJOS	
• Atkreipkite dėmesį į naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje, tai darykite emociškai, džiugiai. • Sudaromos sąlygos tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes. Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje suaugusiajam padedant, vėliau savarankiškai. • Užtikrinkite saugumą: paslėpkite daiktus, kuriais galima susižaloti, patikrinkite durų, langų saugumą. • Stenkitės nusiųsti į naujas vietas, kur vaikas dar nebuvo, pvz.: zoologijos sodą, vandens parką, kt., stebėkite, komentuokite, džiaukitės atradimais. • Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, pvz., įpilti ir išpilti iš lankstaus indo vandenį, stebint, kaip keisis forma (užtikrinkite saugumą). • Skatinkite remtis visais pojūčiais – skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle, žaiskite spēliones (pvz., atspėk iš kvapo – kas tai?). • Nebarkite ir nebauskite, jei tyrinėdamas ką nors sugadino, sulaužė (įspėkite apie saugotinus daiktus).	
PROBLEMŲ SPRENDIMAS	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.	
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.	
1-asis žingsnis Pakartoja nepasisekusį veiksma, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultata. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su	Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Paima didesnį indelį ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį į mažesnį. Nepavykus didesnį indelį padeda, paima mažesnį ir įdeda jį į kitą. Padrąsinti vaiką savarankiškai bandyti įveikti iššūkį ar problemą. Pagirti, kai jam pasiseka susidoroti su kliūtimi. Parodyti vaikui naujų veiksmų sunkumui įveikti. Kartu su vaiku atliekame veiksmus, kurių jis vienas dar negali atlikti. Jei bando

kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.	daryti tai, kas pavojinga – aiškinti, kad to daryti negalima, nukreipti dėmesį, nuraminti.
2-asis žingsnis Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus.	Stebi, kaip auklėtoja atsuka ir užsuka buteliuko kamštelį. Paima buteliuką ir bando kamštelį atsukti pats. Pavykus apsidžiaugia. Drąsinti vaiką: „Tau pavyks!“ , „Pabandyk kitaip!“ „Na, dar kartą!“, „Daryk kaip aš“. Rodome, kartu su vaiku išbandome būtinus veiksmų su daiktais būdus. Patariame, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose.
Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.	Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas.
3-iasis žingsnis Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes.	Vaikas bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių. Dedant kaladėles ant viršaus, bokštas griūva. Vaikas nenusimena ir bando dar kartą. Skatinti imtis sudėtingesnės veiklos (sudėti sudėtingesnę dėlionę...).
Nepavykus įveikt sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.	Kai vaikui kas nors nepasiseka arba jei jis prašo padėti, pateikti kelis sprendimo būdus, padedančius įveikti kliūtį, padrąsinti, paskatinti.
4-asis žingsnis Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema.	Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes, kad vaikai geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus.
Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus.	Vaikas sako: „Aš tai padarysiu“ ir bando tol, kol pavyksta arba sugalvoja kitaip. Vaikams susidūrus su problema, skatinti juos prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus jie taikė anksčiau.
Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisėkus prašo suaugusiojo pagalbos.	Mergaitė pripila pilną kibirėlį smėlio ir nori nunešti draugei. Tačiau kibirėlis per sunkus, ji jo nepakelia. Tada mergaitė išpila smėlį ir iš naujo pripila. Drąsinti vaikus kartu ieškoti išeities iš susidariusios probleminės situacijos.
5-asis žingsnis Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariausi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisėkus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.	Kuria darbelius iš popieriaus, kurį reikia tiksliai lankstyti ir kirpti, bet nėra tikras, ar jam pavyks. Nepavykus tinkamai perlenkti, ima kitą lapą ir bando dar kartą. Siūloma vaikams sudėtingos veiklos, drąsinami jos imtis, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais. Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį. Klausio kūrinį apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes. Kai vaikai susiduria su problema, paprašyti visų pagalvoti, ką galima daryti toje situacijoje. Žaidimas „Patark draugui.“

6-asis žingsnis Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė.	Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriaua kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles. Kalbamasi, diskutuojama apie problemą. Apie tai, kas atsitiko? kaip tu jautiesi? kaip jaučiasi kiti.
Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų.	Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas. Vaikams susidūrus su problema, kalbamasi kaip kartu įveikti problemą, kas ją padės įveikti.
Nepasisėkuso bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.	Vaikams siūlomos probleminės užduotys, kurias įveikti turėtų jie patys. Nusiramimui ir susikaupimui naudojami kvėpavimo pratimai „Pauostyk gėlę“, „Užpūsk žvakę“.
REKOMENDACIJOS	
• Padėti vaikui atpažinti ir įvardyti problemą (sunkumą), rodykite pavyzdį (pvz., „Šis skritulys neprisiklijuoja, reikia sugalvoti, kaip jį priklijuoti.“). • Skatinkite ieškoti informacijos, išpėti sunkumų priežastį („Kodėl neprisiklijuoja? Gal klėjai seni? Gal popierius blogas? Gal ne taip tepu klėjus?“). • Drąsinkite tartis su kitais dėl galimo sprendimo („Ką reikia padaryti?“). • Skatinti vaikus, kad įvardintų pasirinkto sprendimo rezultatą („Kas atsitiks, jei tepsiu kitais klėjais?“). • Skatinkite nebijoti nesėkmės, aiškinkite, kad visi daro klaidų, kad klaidos parodo, ko reikia išmokyti. • Žiūrėdami filmukus, klauskite, komentuokite problemos sprendimą – ar teisingai nusprendė herojai, ar gerai, kad taip padarė, ir pan. • Girkite už pastangas, paieškas (net ir nesėkmingas), ne tik už rezultatą.	
KŪRYBISKUMAS	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.	
Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.	
1-asis žingsnis Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę. Domisi savo kūnu, atspindamas vis ką nors naujo. Pasirūpinti, kad vaikas nuolat patirtų vis naujų išpūdžių. Aplinkoje turėtų atsirasti smalsumą žadinančių dalykų – garsų, spalvų, žaislų, meno kūrinių – kurie keltų smalsumą ir atkreiptų dėmesį. Išnaudojami visus 5 pojūčius (uoslės, skonio, regos, klausos, lytėjimo). Apžiūrinėja aplinką, uosto, liečia įvairių žaislų medžiagų paviršius. Žaidžia su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais, klausos įvairių garsų.
2-asis žingsnis Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais.	Tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas. Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus. Parūpinama įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus.

	Aplinka ir joje esantys žaislai, priemonės, naudojami veiklos metu, turėtų lavinti visus pojūčius.
Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.	Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais – liesdamas, skanaudamas, apžiūrinėdamas, mėtydamas. Naudolami žaislai, kuriuos galima išardyti, išbandyti jų formas, pritaikant tinkamiausią, taip pat garsus skleidžiantys žaislai. Atsiranda vis įvairesni veiksmai su tuo pačiu daiktu. Emocingai reaguoja į naują patirtį (stebisi, džiaugiasi, sunerimsta). Spontaniškais, atsitiktiniais ir nesąmoningais judesiais, piešimo priemonėmis ar pirštais palieka netikėtus pėdsakus popieriaus lape. Pajutęs džiaugsmą noriai juos kartoja. Parūpinti priemonių ir skatinti veiklą, grindžiamą visų 5 pojūčių panaudojimu aplinkai tyrinėti. Pasiūlyti žaisti dailės priemonėmis ir medžiagomis, kad eksperimentavimo metu įgyta patirtis taptų pirmuoju žingsniu kūrybos link.
3-iasis žingsnis Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje.	Nuolat tyrinėja aplinką (ima, iškrausto, pabando), džiaugiasi naujais atradimais. Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškiniais, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes. Gamtoje nori taškytis balose, mėtyti sniegą. Suteikti galimybę kurti iš gamtinės medžiagos (kaštonų, gilių). Dėlioja kaladėles, lego, sukurdamas iš jų naujus objektus. Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje vaikas gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga. Siūlyti žaidimų su vandeniu (semti, laistyti...), smėliu (statyti pilis, kepti pyragus...). Skatinti klausti, domėtis, tyrinėti. Veiklą organizuoti ir patalpose, ir lauke.
Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.	Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos. Skatinti vaikus savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos žaisti įsivaizduojamus žaidimus „Kavinė“, „Namų statybos“.
4-asis žingsnis Ižvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes.	Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, geba panaudoti kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują produktą. Derina įvairias medžiagas, buities daiktus, baldus ir sukuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą, pvz., iš kėdės ir lovos užtiesalo pastato kaitaliojamą pagal poreikius dekoraciją spektakliui, kurį sukuria ir vaidina kartu su kitais vaikais. Skatina išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams (žaisti, vaidinimui kurti, dekoracijoms puošti), kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikius ar panaudojus. Suteikti laisvės, erdvės, laiko, pasiūlant naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, kuriuos vaikai gali panaudoti kurdami vaidinimus, rinkdamiesi jiems patinkančią veiklą, režisuodami savo pačių sugalvotas istorijas. Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. Klausti: „Kaip dar kitaip galėtum pasakyti, padaryti, ką dar galėtų reikšti?“ (mąstymo lankstumas). Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. (mąstymo detalumas). Užduodant netikėtus, fantastinius klausimus, skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas). Vaiko prašyti drąsiai išsakyti visas į galvą atėjusias idėjas: nupiešti, išvaidinti, atlikti kuo įvairesnius judesius,

	sukurti melodijas ir t. t. (mąstymo ribos, idėjų gausumas).
Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas.	Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. Pasakodamas apie šeimą, save, prikuria nebūtų įvykių, nutikimų. Sumanęs tampa antimi, gyvate, žirgu ir vaizduoja jų judėjimą. Skatinti džiaugtis savo kūriniais. Aptariama, ką naujo, originalaus pavyko sukurti, svarstyti, kaip galėtų patobulinti panašų kūrinį kitą kartą.
Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.	Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis. Improvizuoja, kuria naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas, užsiima nauja veikla, kurioje gali atrasti ir iširti dar nepažintus dalykus. Vaikus girti, užrašyti įdomiausius posakius, klausimus.
5-asis žingsnis Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus.	Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi jam rūpimus dalykus. Mėgsta aiškinti kitiems tai, kas ir jam pačiam nelabai aišku, mėgsta aiškintis tyrinėdamas, eksperimentuodamas. Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti. Eksperimentuoja ant balto ir spalvoto, šlapio ir sauso popieriaus pirštu, teptuku, šiaudeliu, kamštelio ir pan. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi idėjų ir netikėtų (nestandartinių) atsakymų. Siūlo įvairius (dažnai neįprastus) problemų sprendimo būdus. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t.t. Skatinti kūrybiškumą, laisvai reikšti idėjas, užduoti daug atvirojo tipo klausimų: „Kaip?..“ „Ką dar?..“ „Kas būtų?..“ ir pan.). Klausiti ir drąsinti, kad idėjų būtų kuo daugiau. Ugdyti mąstymo lankstumą – skatinti išsakyti, pavaizduoti kuo įvairesnes idėjas. Ugdyti originalumą – prašyti išsakyti idėjas taip, kad niekas kitas taip nesugebėtų, drąsinti fantazuoti, kurti, nebijoti savo idėjų, sakyti visa, kas tik ateina į galvą.
Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį.	Išradingai ir kūrybingai naudoja įvairias medžiagas, priemones, atlikdamas užduotis ar kurdamas projektus. Įprastus dalykus atlieka neįprastai (sugalvoja, kaip panaudoti įvairias turimas priemones netikėtu būdu, pvz., žaislus į lentyną nuveža lėlės vežimu). Vaidina, piešia, fantazuoja, kuria istorijas ir pan. Skatinti dalytis praeityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių įspūdžiais ir nuotykiomis su kitais vaikais. Priimti ir palankiai vertinti visokius atsakymus, bet kokio lygio veiklos rezultatus, visais atvejais surandant, pastebint ir išsakant tai, už ką būtų galima juos pagirti.
Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.	Kūrybiškai naudoja įprastus objektus savo veiklai (pvz., bananas tampa telefonu, o pagaliukas sunkvežimiu). Mėgsta savitai kuriamus vaidmenų žaidimus, pasirinkdamas ir interpretuodamas auklėtojos, įvairių profesijų atstovų vaidmenis. Išbando įvairius piešimo būdus (vašku, dažymą pirštais ir pan.), sukuria naujus savo sugalvotus siužetus, tyrinėja ir išbando naujus žaislus, atrasdamas naujas jų savybes ir paskirtį. Pateikia įvairių medžiagų, žaislų priemonių, skatinant vaiką kurti iš jų naujus produktus po vieną ar grupelėse. Skatinama dalytis idėjomis, dirbant porose ir (ar) grupelėse, kartu priimti sprendimus.
6-asis žingsnis Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja,	Noriai mokosi dar daugiau, diskutuoja, aptaria kilusias idėjas, temas, užduotis. Geba kelti klausimus, pastebi trūkstamą informaciją ir t. t. Patirčiai plėsti ir žinioms įgyti naudojasi tokiais šaltiniais, kaip knygos, internetas.

svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja.	
Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato.	Skatinamas tolesnis divergentinis mąstymas. Užduodami klausimai „Kas būtų, jeigu?..“ Siūloma įvairios veiklos ne tik patalpoje, bet ir lauke, skatinant pamatyti naujus, iki tol nepastebėtus įvairius gamtos reiškinius skirtingais metų laikais. Nuolat atkreipiamas dėmesys į visus žmogaus pojūčius. Mokyti pastebėti, įsiklausyti, užuosti, paliesti ir pajusti. Kelia klausimus, svarsto: „O kas bus toliau?“ „Kas iš to išeis?“ ir pan. Atlieka įvairius eksperimentus. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi netikėtų (nestandartinių) idėjų ir nori naudotis anksčiau išbandyta medžiaga, bet ją perkuria, panaudoja kitaip, remdamasis ankstesne patirtimi, taip nuolat tobulindamas veiklos galimybes. Vaikai skatinami fantazuoti, kurti, pagal trumpą siužetą, temą (viena grupė vaidina, o kita spėja.) Surengiama fantastinių gyvūnų paroda (naudoti kuo įvairesnes medžiagas, buitines atliekas). Kuriami ekologiški ateities miestai, kartu dalyvaujant tėveliams ir kitiems šeimos nariams.
Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.	Turi daug neįprastų, netikėtų idėjų, bando ir ieško būdų, priemonių, kaip jas įgyvendinti, nuolat jas tikrina, tyrinėja, pasiekia naujų, originalių rezultatų.
REKOMENDACIJOS	
• Skatinkite išbandyti įvairią veiklą, priemones, skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktus. • Siūlykite naujas žaidimų idėjas. • Žaiskite su gerai pažįstamais daiktais – stenkitės sugalvoti daiktams kitokius pavadinimus, paskirtį. • Švelniai juokaukite, rodydami netikėtus daikto, reiškinio aspektus (pvz.: „Na, šis sumuštinis tikrai panašus į paklotą lovelę“). • Kurkite vardus gyvūnams, žaislams, kt. • Skatinkite išdrįsti padaryti ne taip kaip visi, džiaukitės originaliais sprendimais. • Skatinkite vaikus patirti atradimo džiaugsmą, pastebėdami netikėtus dalykus aplinkoje. Žiūrėdami filmuką, padarykite pauzę, skatinkite sugalvoti kuo labiau netikėtą pabaigą; pasitikrinkite žiūrėdami toliau. • Padėkite vaikui, kuris blogai girdi muzikos melodiją, pajauti jos ritmą, reaguoti į jį judesiais.	
MOKĖJIMAS MOKYTIS	
Pasiekimai	Vaikų veiksenos
Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.	
Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprendžiamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.	
1-asis žingsnis Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.	Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena. Žiūrėdamas į besišypsančio suaugusiojo veidą ir pats pradeda šypsotis. Stebi ir kartoja garsus, judesius. Žaislus deda į burną, ima, meta, daužo. Kalbinti vaiką, rodyti jam įdomius žaislus ar daiktus, sudaryti galimybę judėti, džiaugtis, kai kas nors pavyksta, girti. Su vaiku kalbėtis, rodyti ir įvardyti daiktus, veiksmus su žaislais. Parūpinti žaislų, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais.
2-asis žingsnis	

Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus.	Juda spontaniškai ir turėdami tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkę dėmesį, nors pamatę, pvz., naują žaislą, lengvai pereina prie kitos veiklos. Pripažinti, kad viskas, kas vyksta, gali būti naudinga žaidimui ir mokymuisi. Jei reikia, padėti įgyvendinti vaiko norus.
Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.	Mėgsta kelis kartus iš eilės klausytis to paties, pvz., skaitomos pasakos, dainos. Pastebėję suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, patys bando daryti taip pat. Duoti tokių žaislų, kurie skatintų mokytis (stumti, traukti...). Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu. Į vaiko individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai, išklausti vaikus, skatinti, džiaugtis tuo, ko jie išmoko, jų mažais atradimais. Žaidimui tinkamus daiktus parinkti tokius, kad būtų lengva veikti, ir tokius, kurie keltų iššūkius ir galėtų būti įvairiai panaudojami.
3-iasis žingsnis Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus.	Daug kartų kartoja veiksmą, kai sulaukia rezultato. Atkreipti dėmesį į vaiko ketinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti, ir kurti sąlygas vaikui mokytis. Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando, pvz., pastato bokštą iš kaladėlių, jį sugriaua ir žiūri, kas įvyksta. Vaikams padėti suprasti savo galimybes ir apribojimus, sudaryti visas sąlygas tobulinti savo gebėjimus individualiu tempu. Sugalvoja ir žaidžia žaidimus. Kviečia pažaisti kartu, mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus. Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą. Leisti vaikams patiems pajusti ir nuspręsti, kada jiems reikalinga pagalba. Vaikus drąsinti, skatinti kurti naujus žaidimus „Parduotuvė“, „Kirpykla“.
Džiaugiasi tuo, ką išmoko.	Kartu su vaiku pasidžiaugti tais dalykais, kurių jis jau išmoko: užsisėgti sagas, bėgioti, spardyti kamuolį, sudėlioti dėlionę, tvarkingai sudėti knygeles. Skatinti pasakyti, ko jis nori išmokyti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori.
4-asis žingsnis Pasako, parodo, ką nori išmokyti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius.	Patys žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus. Kai kurie vaikai mėgsta dėlioti dėliones, statyti namus, bokštus, konstruoti, išardyti, sugriauti ir stebėti, kas atsitinka. Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti. Netrukdyti, kai vaikas įsitraukia į žaidimą, ko nors mokosi, tačiau stebėti ir padėti ar padrąsinti, kai vaikas prašo ir kai tai būtina. Pasakoja, kad su muzikos mokytoja dainavo ir išmoko padainuoti dainelę. Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė per dieną ir ko iš jų išmoko. Dėlioti dėliones, statyti namus, bokštus, konstruoti, išardyti, sugriauti ir stebėti, kas atsitinka. Stebėti ir padrąsinti vaiką, kai jis prašo ir kai tai yra būtina.
5-asis žingsnis Norėdami ką nors išmokyti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja.	Pasako, ko nori išmokyti, pvz., nupiešti žmogų, gyvūną, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka nupiešti katės, nes išeina panaši į žmogų.

Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitiksina.	Įsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupuodami daiktus. Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja. Todėl planuojant ugdymo programą numatyti įvairios veiklos, kuri padeda mokytis tyrinėti ir pažinti aplinką.
Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks.	Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau. Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą, pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnę, jeigu gatvę pereis ne per perėją. Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, kitą veiklą ir taip plėtoti jų refleksijos gebėjimus.
6-asis žingsnis Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju	Vaikas pasako, kad nori išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti išsiaiškinti, tyrinėti aplinką „Ryto rato“ ir kitos veiklos metu kalbamasi su vaikais, ko jie nori išmokti, kaip jie gali mokytis, pastebimas vaiko norą ir sudaromos sąlygas to išmokti.
Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti.	Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų. Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, mėgsta klausyti skaitomų knygų, patys mielai jas varto, suranda atsakymus į iškilusius klausimus. Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiuosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti. Siūloma vaikams naudotis imitaciniais žaidimams tinkamomis priemonėmis (pvz., spausdinimo mašinėlė ar kompiuterio klaviatūra, skaičiuotuvas, šluotos, tuščios dėžės, kartonas, liniuotės, stiklinės, vamzdeliai, žarnelės).
Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.	Sudaromos sąlygos vaikui žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėjant daiktus, medžiagas, jų savybes ir kitų dalykų. Sako, kad darbelį padarė, žiūrėdamas į darbelių knygos paveikslėlius. Kalbėtis su vaikais ne tik apie tai, ką jie jau išmoko ar mokysis, bet ir apie tai, kaip jie mokosi, kaip dar galima mokytis. Surengiama ekskursija į mokyklą.

REKOMENDACIJOS

- Skatinkite vaiko smalsumą, demonstruodami, kaip veikia vienas ar kitas daiktas, po to skatindami išbandyti pačiam. Leiskite daryti klaidas, už jas nebarkite, bet parodykite, kaip padaryti teisingai.
- Raginkite pasitelkti visus pojūčius tyrinėjant aplinką: uoslę, lytėjimą, klausą, regėjimą, skonį.
- Kartu su vaiku stebėkite, tirkite, ardykite, taisykite daiktus, skatindami smalsumą ir pažinimo džiaugsmą.
- Perskaite pasaką, klauskite, kuris veikėjas labiausiai patiko, skatinkite stebėti kitų vaizduojamus personažus, raginkite įsitraukti.
- Mokydami naudotis koku nors daiktu (pvz., telefonu), pateikite daug to paties daikto modelių, kad mokytųsi perkelti gebėjimą į kitą situaciją ir veikti su panašaus tipo daiktais.
- Pratinkite paprašyti pagalbos sudėtingose situacijose: dėliojant dėlionę, konstruojant ir pan.

- Duokite daugiau laiko užduočiai atlikti.
- Klauskite, kaip jis ar ji tai padarė, skatindami nusakyti veiksmų eigą.
- Planuodami darbą vaikų grupelėje, sudarykite ją taip, kad joje būtų skirtingų gebėjimų turinčių vaikų: vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turės galimybę mokytis iš bendraamžių, kopijuoti elgesį.
- Pasistenkite prasmingai nukreipti į tokią veiklą, į kurią vaikas įsitraukia spontaniškai (pvz., jei dėlioja daiktus iš dėžės į dėžę, duokite dvi dėžes ir paprašykite, kad į vieną sudėtų didelius, į kitą – mažus daiktus).

V. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PAŽANGOS IR PASIEKIMŲ VERTINIMO SISTEMA

Ikimokyklinio amžiaus vaikai vertinami remiantis „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu“.

5.1. Pasiekimų aprašas – tai gairės ugdytojams, kuriose pateikiama vaiko iki šešerių metų įgyjamų

esminių nuostatų bei gebėjimų visuma ir jo pažangą nusakantys žingsniai, padedančios pedagogams, tėvams, švietimo pagalbos specialistams, kitiems ugdytojams ir vadovams, atpažinti vaikų ugdymosi pasiekimus ir poreikius, įgyvendinti ugdymo turinį, pritaikant jį kiekvienam vaikui ir vaikų grupei, stebėti vaikų pažangą ir tikslingai ugdyti kiekvieną vaiką.

5.2. Vaiko pasiekimų vertinimo tikslai ir uždaviniai:

Tikslai:

1. aprašyti vaikų ugdymo (-si) pasiekimus nuo gimimo iki šešerių / septynerių metų kaip pažangos žingsnius, į kuriuos orientuojantis būtų stebima vaikų raida ir pažanga, vertinama ugdymo (-si) kokybė;

2. nustatyti esamus ugdytinių gebėjimus bei numatyti tolesnio ugdymo (-si) gaires.

Uždaviniai:

1. pažinti vaiką (vaiko ugdymo (-si) poreikius, interesus, pomėgius, galias, charakterio ypatumus, kultūrinius skirtumus);

2. atskleisti vaiko pastangas ir pažangą bei skatinti jo ugdymą (-si);

3. apmąstyti (reflektuoti) įgyvendintus programos tikslus ir uždavinius;

4. planuoti tolesnio ugdymo (-si) perspektyvas individualiai kiekvienam vaikui ir vaikų grupei;

5. apibendrinti sukaupią vertinimo informaciją, koreguoti ugdymo planus;

6. pateikti vertinimo informaciją vaikui, vaiko tėvams ir kitiems ugdytojams.

5.3. Vertinimo nuostatos:

1. į ikimokyklinį / priešmokyklinį ugdymą žvelgiama iš vaiko perspektyvos – vaikas pripažįstamas kaip savo poreikius, interesus bei patirtį turinti individualybė, gebanti autentiškai mokytis ir kaupti patirtį dialoginėje sąveikoje su pedagogu ir kitais vaikais.

2. kiekvieno vaiko ugdymo (-si) pažangai būdingi tie patys žingsniai, tačiau dėl kiekvieno vaiko gyvenimo patirties ir ugdymo (-si) stiliaus skirtumų to paties amžiaus vaikų pasiekimai gali skirtis.

3. visoms vaiko raidos sritims – sveikatos, socialinei, kalbos, pažinimo, meninei – skiriamas vienodas dėmesys.

4. orientuojamasi į vaiko vertybinių nuostatų, gebėjimų, žinių ir supratimo visuminį ugdymą (-si). Kiekvienas vaikas sėkmingai ugdosi pagal savo galias, jeigu sulaukia reikiamos paramos ir palaikymo. Vaiko pasiekimų ir pažangos refleksija gerina vaiko ugdymo (-si) kokybę. Tėvų ir

pedagogų bendradarbiavimas sukuria vaikui geriausias ugdymo (-si) galimybes.

5. orientuojamasi į vaiko ugdymo (-si) kokybės tobulinimą.

5.4. Vertinimo principai:

1. pozityvumas ir konstruktyvumas;
2. objektyvumas ir veiksmingumas;
3. informatyvumas.

5.5. Vertinimo ciklas:

1. Vaiko pažinimas: informacijos apie vaiką kaupimas (stebėjimas, klausymas, fiksavimas).
2. Planavimas: numatomi/koreguojami ugdymo (-si) tikslai, uždaviniai, turinys, vertinimo metodai.
3. Duomenų dokumentavimas: sukauptos informacijos apie vaiką analizė, panaudojimas.
4. Informavimas: dalijimasis informacija apie vaiko pažangą su vaiku, tėvais, pedagogais.

5.6. Vertinimo planavimas:

1. Vaiko pasiekimai vertinami du kartus per metus: pirmasis vertinimas ikimokyklinio amžiaus vaikams nuo einamųjų metų rugsėjo 1 d. iki lapkričio 30 dienos. Antrasis vertinimas ikimokyklinio amžiaus vaikams nuo iki gegužės 15 d.

Tarpiniai vaikų pasiekimų vertinimai atliekami, jei išryškėjo didelės ugdymo (-si) spragos. Vaikų pasiekimus vertinti padeda Lopšelio-darželio „Drevinukas“ logopedas, meninio ugdymo pedagogas.

2. Pirmojo vaiko aprašo paskirtis: fiksuoti vaiko pasiekimus, individualius ypatumus ir numatyti jo ugdymo (-si) kryptį (tikslus ir uždavinius), ugdymo (-si) individualizavimo ir paramos vaikui formas.

3. Antrojo vaiko aprašo paskirtis: fiksuoti vaiko pasiekimus, nustatyti, ar tinkamai pasirinkta ugdymo (-si) kryptis, numatyti tolesnio vaiko ugdymo (-si) tikslus ir uždavinius.

4. Pasiekimai vertinami atsižvelgiant į vaikų amžių.

5. Ugdymo (-si) sėkmingumas- nesėkmingumas sprendžiamas tik su ugdymo procese dalyvaujančiais specialistais ir tėvais.

6. Vaiko, pradėjusio lankyti Lopšelį-darželį „Drevinukas“ vėliau nei rugsėjo 1 diena, ligos atveju, gebėjimai įvertinami per 30 kalendorinių dienų.

5.7. Vertinimo informavimas:

1. Vertinimo rezultatai aptariami individualiuose pokalbiuose su tėvais, su Lopšelio-darželio „Drevinukas“ administracija, Pedagogų metodinės grupės susirinkimuose, Pedagogų tarybos posėdžiuose. Grupės pasiekimai ir pažanga aptariama, analizuojama, panaudojama tėvų informavimui, ugdomojo proceso tobulinimui, sprendimų priėmimui.

2. Pedagogai pateikia informaciją apie vertinimo rezultatus:

2.1. Pedagogų tarybai (2 kartus per mokslo metus):

2.1.1. ikimokyklinio ugdymo pedagogai pateikia Pasiekimų aprašo priedus Nr. 1, 2;

2.2. tėvams teikiama žodžiu ir raštu (pokalbyje apie vaiko pasiekimus gali dalyvauti ir vaikas):

2.2.1. nuolat supažindinant su vaiko darbais, pedagogo įvertinimu, pastebėjimais;

2.2.2. kasdienių pokalbių metu;

2.2.3. supažindinant su vaiko ugdymo(-si) pasiekimų aprašu 2 kartus per mokslo metus individualių pokalbių metu (ikimokyklinio ugdymo: nuo gruodžio mėn. 1 d. iki gruodžio 15 d. ir nuo gegužės mėn. 15 d. iki 31 d.). Pokalbiuose prireikus dalyvauja Vaiko gerovės komisijos atstovai, kiti specialistai, administracijos atstovai;

2.3. Vaikams:

2.3.1. vaiko pasiekimai yra vertinami žodžiu, įvairiomis neverbalinėmis priemonėmis (gestu, mimika ar pan.).

5.8. Vertinimo sritys:

1. Kasdienio gyvenimo įgūdžiai.
2. Fizinis aktyvumas.
3. Emocijų suvokimas ir raiška.
4. Savivoka ir savigarba.
5. Savireguliacija ir savikontrolė.
6. Santykiai su suaugusiais.
7. Santykiai su bendraamžiais.
8. Sakytinė kalba.
9. Rašytinė kalba.
10. Aplinkos pažinimas.
11. Skaičiavimas ir matavimas.
12. Meninė raiška.
13. Estetinis suvokimas.
14. Iniciatyvumas ir atkaklumas.
15. Tyrinėjimas.
16. Problemų sprendimas.
17. Kūrybiškumas.
18. Mokėjimas mokytis.

5.9. Vaiko ugdymo (-si) pasiekimų vertinimo metodai ir būdai:

1. Stebėjimas.
2. Pokalbis.

3. Vaiko veiklos ir kūrybos darbų analizė.
4. Vaiko elgesio faktų analizė.
5. Atskirų situacijų aprašymas.
6. Vaiko įsivertinimas.
7. Anketos tėvams.
8. Fotografavimas, vaizdo įrašai, garso įrašai ir kt.

VI. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Adaškevičienė E. Vaikų sveikatos ugdymas. Pedagoginiai aspektai. – V.; Lietuvos informacijos centras, 1999.
2. Baikūnaitė J. Humanistinio vaikų ugdymo programa. Auginu gyvybės medį. Vilnius: Eugrimas, 1998.
3. Bartaškienė I. Noriu būti sveikas. V.: Vilniaus sveikatos ugdymo centras, 2006.
4. Grinevičienė N. Mažylių žaidimai. K.: Šviesa, 1999.
5. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. – V.: LR švietimo ir mokslo ministerija, 2004.
6. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos respublikos įstatymu Nr. 1 - 983.
7. Jasnauskienė I., Morkūnienė O. Ir kelyje būk saugus. - V.: UAB „Naujoji matrica“, 2005.
8. Katinienė A. Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. V.: Kronta, 1998.
9. Katinienė A., Vaičienė A. Muzika vaikų darželyje. – Š.: Šiaurės Lietuva, 2001.
10. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 23 – 593; Nr. 63 - 2853).
11. Lietuvos respublikos Seimo 2003-08-20 nutarimas Nr. IX – 1569 „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 52-2316)
12. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos nutarimo 2014 m. rugsėjo 2 d. įsakymu Nr. V-779 „Dėl priešmokyklinio ugdymo bendrosios programos patvirtinimo“.
13. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos nutarimas 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1308 „Geros mokyklos koncepcija“.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005–01–24 nutarimas Nr. 82 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 12-391).
15. Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“.
16. Lietuvos Respublikos Seimo 2003–08–20 nutarimas Nr. IX–1569 „Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 52-2316).
17. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I–983.
18. Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo konvencija, 1989.
19. Monkevičienė O. Reformuojamo ikimokyklinio ugdymo turinio sudarymas ir diegimas // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. Vilnius: Leidybos centras, 1999, p. 51–57. 15. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2003.

20. Monkevičienė O., Palačionienė L. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymo ir žalingų įpročių prevencijos programa. Vilnius: Visuomenės sveikatos ugdymo centras, 2003.
21. Rauckis J., Drungilienė D. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa. Vilnius, 2003.
22. Sirtautai D. ir V. Bitė ritė. Vaikų knyga. Vilnius. Alma littera, 1999.
23. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Vilnius, 2004.
24. Ugdymo standartai.
25. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2014.
26. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2015.

VII. PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Ugdytinio stebėjimo lapas

Stebimas **pasirinktas vaikas ir rašomi jo elgsenos, veiklos, kalbos pavyzdžiai visose 18 sričių**. Pirmiausiai pildoma „Ugdymo sritis“, tada rašomi stebėjimo pavyzdžiai kaip vaikas, veikia, kalba, elgiasi ir pan, o paskui, kai jau yra visi pavyzdžiai nustatomi ir parašomas žingsnis skaičiumi.

.....vaiko vardas, amžius

Ugdymo sritis	Kokie ženklai rodo? Vaiko veiklos, kalbos, elgsenos pavyzdžiai	Žingsnis	Kompetencijos Pastabos (Atkreipti dėmesį)
Kasdieniniai gyvenimo įgūdžiai			
Fizinis aktyvumas			
Emocijų suvokimas ir raiška			
Savireguliacija ir savikontrolė			
Savivoka ir savigarba			
Santykiai su suaugusiais			

Santykiai su bendraamžiais			
Sakytinė kalba			
Rašytinė kalba			
Aplinkos pažinimas			
Skaičiavimas ir matavimas			
Meninė raiška			
Estetinis suvokimas			
Iniciatyvumas ir atkaklumas			
Tyrinėjimas			
Problemų sprendimas			
Kūrybiškumas			

Mokėjimas mokytis			

Tėvų komentaras dėl tolimesnio vaiko ugdymo ir ugdymo(si) :

Pedagogo parašas :

Tėvų parašas:

Priedas Nr.2

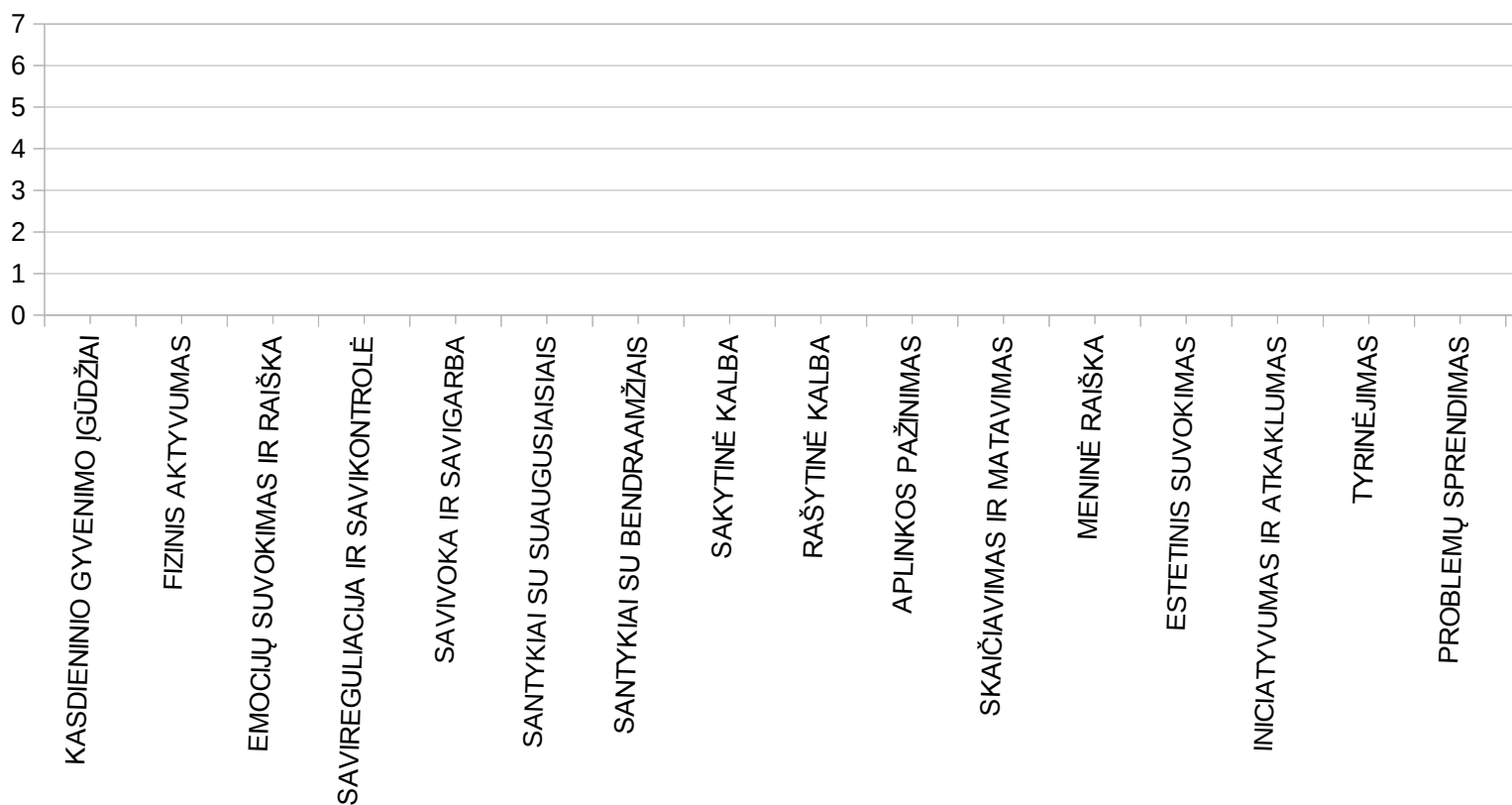
VAIKO PASIEKIMŲ VERTINIMO DIAGRAMA PAGAL PASIEKIMŲ ŽINGSNIUS

VAIKO VARDAS PAVARDĖ _____

ŽYMĖJIMAS: RUDUO

VAIKO AMŽIUS _____

PAVASARIS

KOMENTARAS

.....

.....

PROGRAMĄ RENGĖ:

Direktorius pavaduotoja ugdymui – Audronė Lazauskienė

Meninio ugdymo pedagogė - Virginija Kranauskienė

Priešmokyklinio ugdymo pedagogė – Jolanta Žukauskienė

Priešmokyklinio ugdymo pedagogė – Julita Matelytė

Grupės auklėtoja – Džiuljeta Gineitienė

Rengiant programą, idėjas teikė visos lopšelio-darželio pedagogės

